

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

„Lusofonie“ – reintegrace portugalského impéria?

Ivana Uhlířová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor – Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

„Lusofonie“ – reintegrace portugalského impéria?

Ivana Uhlířová

Vedoucí práce: PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za poskytnutí cenných rad, věcných připomínek a vstřícný přístup během zpracování této bakalářské práce. Velmi si vážím času, který mi jako vedoucí práce věnovala.

Obsah

1. Úvod	8
2. Charakteristika Společenství portugalsky mluvících zemí	11
2.1. Založení organizace a její cíle	11
2.2. Členské státy	14
2.3. Orgány CPLP a jejich kompetence	18
3. Formy spolupráce v rámci CPLP	21
3.1. Rozvojová spolupráce	21
3.2. Ekonomická a technická spolupráce	23
3.3. Politicko-diplomatická spolupráce	25
3.4. Spolupráce v oblasti obrany a bezpečnosti	28
4. Lusofonní svět a jeho specifika	32
4.1. Propagace a šíření portugalského jazyka a kultury	32
4.2. Pohyb lusofonních obyvatel a problematika občanství CPLP	35
5. Brazílie a Společenství portugalsky mluvících zemí	40
5.1. Role CPLP v zahraniční politice Brazílie	40
5.2. Přínos Brazílie pro CPLP	45
6. Závěr	49
7. Seznam pramenů a literatury	53
8. Resumé	58
9. Přílohy	59

Seznam použitých zkratk

ABC	Brazilská agentura pro spolupráci (Agência Brasileira de Cooperação, Brazilian Cooperation Agency)
AULP	Asociace portugalských univerzit (Associação das Universidades de Língua Português, Association of Universities of Portuguese Language)
BNDES	Brazilská rozvojová banka (Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social, The Brazilian Development Bank)
ECOWAS	Hospodářské společenství západoafrických států (Economic Community of West African Countries)
ICG – GB	Mezinárodní krizová skupina pro Guinea-Bissau (Grupo internacional de Contacto sobre a Guiné-Bissau, The International Contact Group on Guinea-Bissau)
IILP	Mezinárodní institut portugalského jazyka (Instituto Internacional da Língua Portuguesa, International Portuguese Language Institute)
MERCOSUL	Společný trh jihu (Mercado Comum do Sul, Southern Common Market)
MPLA	Lidové hnutí za osvobození Angoly (Movimento Popular de Libertação de Angola, The People's Movement for the Liberation of Angola – Labour Party)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OPEC	Organizace zemí vyvážejících ropu (Organization of the Petroleum Exporting Countries)
UNESCO	Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNILAB	Mezinárodní afro-brazilská lusofonní univerzita (Universidade da Integração Internacional da Lusofonia Afro-Brasileira, International Afro-Brazilian Lusophone University)

- UNITA** Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly (União Nacional para a Independência Total de Angola, The National Union for the Total Independence of Angola)
- PALOP** Sdružení afrických lusofonních zemí (Países Africanos de Língua Oficial Portuguesa, Portuguese-speaking African Countries)

1. Úvod

Tématem bakalářské práce je „Lusofonie“ – reintegrace portugalského impéria?, neboli Společenství portugalsky mluvících zemí (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa, Community of Portuguese-Speaking Countries, zkratka CPLP). Společenství portugalsky mluvících zemí je mezinárodní organizací, která sdružuje osm států, jejichž oficiálním jazykem je portugalština. Jedná se o Angolu, Brazílii, Kapverdy, Guineu-Bissau, Mosambik, Portugalsko, Svatý Tomáš a Princův ostrov a Východní Timor. CPLP vzniklo v roce 1996 s cílem společně pracovat na udržení společného kulturního a jazykového dědictví a hájení společných zájmů lusofonního světa. Portugalština je rodným jazykem zhruba 250 milionů lidí, což z ní činí jeden z nejrozšířenějších jazyků světa. Sídlo CPLP se nachází v hlavním městě Portugalska, Lisabonu.

Cílem této práce je popsat průběh formování CPLP a analyzovat činnosti, iniciativy a formy spolupráce v rámci této organizace. Jedná se o empiricky orientovaný text, v němž je zvláštní důraz kladen na analýzu přínosů Brazílie tomuto integračnímu projektu a na to, jakou roli hraje CPLP v zahraniční politice Brazílie. Práce je koncipována jako případová studie, tedy kvalitativní analýza fungování Společenství portugalsky mluvících zemí a přínosu Brazílie lusofonnímu světu. Tato práce směřuje svým obsahem k ověření, případně vyvrácení teze, zda je členství Brazílie pro funkci této organizace stěžejní a zda hraje CPLP v brazilské zahraniční politice důležitou roli, či bývá opomíjeno. Dílčím cílem této práce je představit nejdůležitější aktivity Brazílie v rámci CPLP a analyzovat, zda je možné tyto aktivity považovat za natolik významné, že díky nim dochází k reintegraci portugalsky mluvících zemí a Brazílie tak nahrazuje roli Portugalska.

Práce je strukturována do čtyř hlavních kapitol. První část práce je zasvěcena představení Společenství portugalsky mluvících zemí, zabývá se samotným vznikem organizace a tím, s jakými cíli a motivy byla organizace založena. Jsou představeny členské státy CPLP, které jimi jsou už od samotného vzniku, stejně jako Východní Timor, který přistoupil do organizace až v roce

2002. Představeny jsou i země se zvláštním statutem pozorovatelského státu. V této první části se také zabýváme orgány CPLP a tím, jakými kompetencemi disponují.

Druhá kapitola je věnována různým formám spolupráce v rámci Společenství portugalsky mluvících zemí. Nejdříve se zaměřujeme na spolupráci členských států v oblasti rozvoje, ve které ekonomicky silnější členské státy svou činností pomáhají chudším africkým státům. CPLP napomáhá rozvoji na africkém kontinentě prostřednictvím mnoha různých programů, které jsou v této kapitole představeny. Tato kapitola se dále zabývá ekonomickou spoluprací členských států Společenství a politicko-diplomatickou dimenzí spolupráce mezi lusofonními zeměmi. V neposlední řadě se druhá kapitola zabývá spoluprací států Společenství v oblasti obrany a bezpečnosti, která je ukázána na konkrétním příkladu Guiney-Bissau.

Třetí kapitola je věnována specifickým činnostem Společenství portugalsky mluvících zemí. Zabývá se způsoby a iniciativami, jakými se CPLP snaží podporovat šíření a výuku portugalského jazyka, stejně jako podporovat rozvoj jejich společné kultury. Zmíněny jsou instituce, které byly vytvořeny právě za účelem propagace portugalštiny, tedy Mezinárodní institut portugalského jazyka a Portugalských center, které díky desítkám poboček po celém světě pomáhají šířit portugalský jazyk i kulturu. CPLP se prostřednictvím těchto institutů snaží podporovat výuku portugalštiny i v mnoha vyspělých státech světa, kde jinak její výuka není příliš běžná. Zakládání institutů pro výuku portugalštiny ale hraje velkou roli i v afrických zemích, kde portugalština jakožto ústřední jazyk vlády a obchodu slouží coby nástroj ekonomického rozvoje. Třetí kapitola se dále zabývá problematikou unifikace brazilské a evropské formy portugalštiny, tedy Ortografickou dohodou o portugalském jazyce. Ve třetí části práce se dále zabýváme migrací lusofonního obyvatelstva v prostoru států Společenství a otázkou ustanovení institutu občanství CPLP.

Poslední kapitola této práce je zaměřena na Brazílii jako na zemi se specifickým postavením v rámci Společenství portugalsky mluvících zemí. Poslední kapitola se zaměřuje na analýzu brazilské zahraniční politiky v kontextu

CPLP, zhodnocuje priority brazilské zahraniční politiky a to, zda v ní nejsou rozvojové státy lusofonního společenství opomíjeny na úkor silnějších států světového systému. V této části práce se dále zabýváme tím, jak zásadní je členství Brazílie v této organizaci a tím, zda Brazílie přináší prospěch lusofonním partnerům. S pomocí konkrétních příkladů forem rozvojové spolupráce a brazilských investorů analyzujeme dopady jejího členství na ekonomicky méně prosperující africké státy.

Závěr práce obsahuje shrnutí iniciativ Společenství portugalsky mluvících zemí a jejich pozitivních dopadů na členské státy a na šíření portugalského jazyka a kultury. Dále je v závěru zhodnoceno postavení a přínos Brazílie pro Společenství. V závěru je vyhodnoceno potvrzení ústřední teze práce ohledně postavení Společenství v brazilské zahraniční politice a přínosu Brazílie pro ostatní členské státy CPLP. V závěru je také zmíněna perspektiva vývoje CPLP do budoucna, možné rozšíření o další členy a nastínění cílů, kterých by organizace v budoucnosti chtěla dosáhnout.

Ačkoli jsou aktivity Společenství portugalsky mluvících zemí bezpochyby velice zajímavými tématy pro všechny, jež zajímá světová politika a mezinárodní vztahy, neexistují téměř žádné odborné publikace v českém jazyce, které by se touto organizací zabývaly. Tato bakalářská práce je tedy vypracována převážně na základě odborných článků v portugalském a anglickém jazyce a odborných publikací v portugalském jazyce, ke kterým získala autorka přístup díky semestrálnímu Erasmus pobytu na univerzitě v Lisabonu. Názvy institucí a dokumentů jsou autorkou přeloženy do češtiny, přičemž v závorce je vždy uveden originální portugalský název a pro lepší srozumitelnost i název anglický.

2. Charakteristika Společenství portugalsky mluvících zemí

2.1. Založení organizace a její cíle

Společenství portugalsky mluvících zemí bylo založeno 17. července 1996 v Lisabonu. Ustavující deklarace byla v tento den podepsána zástupci sedmi zakládajících zemí: Portugalska, Brazílie, Angoly, Mosambiku, Kapverd, Guiney-Bissau, Svatého Tomáše a Princova ostrova. Těchto sedm států spojuje společná historie několika století, v nichž hlavní roli hráli portugalští mořeplavci, kteří šířili svůj rodný jazyk po světě. V dnešní době je portugalština šestým nejrozšířenějším jazykem světa, mluví jí okolo 250 milionů lidí. Za hlavního iniciátora založení Společenství portugalsky mluvících zemí je považován José Aparecido de Oliveira, brazilský ministr kultury za vlády prezidenta Josého Sarney (Guardiola 2007: 35).

Založení CPLP předcházelo mnoho problémů, kterým musely jednotlivé zakládající země čelit. Brazílie se stále vzpamatovávala ze svržení diktatury a potýkala se s velice těžkou politickou, sociální a ekonomickou situací. Nově nezávislé africké státy se staly živnou půdou pro nedemokratické režimy inspirované marxismem. Často byly závislé na komunistických vládách zemí východní Evropy nebo Číny. José Sarney si byl vědom toho, že sedm zakládajících států má za sebou dlouhé boje za demokracii a rozvoj a byl přesvědčen, že by se při cestě za společnými cíli měly tyto země spojit a pomáhat si k jejich dosažení. V průběhu roku 1989 uskutečnil José Aparecido de Oliveira cesty do portugalsky mluvících zemí, s cílem přesvědčit jejich nejvyšší státní představitele o pozitivních potenciálech založení CPLP. V listopadu 1989 pak proběhl první summit zástupců těchto sedmi států, v brazilském São Luís do Maranhão. Na summitu bylo dohodnuto budoucí založení Mezinárodního institutu portugalského jazyka (Instituto Internacional da Língua Portuguesa, International Portuguese Language Institute, IILP), ale na vznik komunity sdružující portugalsky mluvící země se mělo ještě několik let počkat. S koncem studené války se mír a rozvoj staly naprostými prioritami, protože právě za

studené války většina zemí třetího světa bojovala s vnitrostátními potyčkami způsobenými ideologickými a politickými rozdíly (Alves 1999: 156).

Změny politických režimů na Kapverdách a Svatém Tomáši, stejně jako smlouvy o uzavření míru v Angole a Mosambiku, otevřely spolupráci nové perspektivy. Brazilský režim byl ale v té době orientovaný více na interní reformy a vztahy s ekonomicky více rozvinutými zeměmi. Naopak portugalská vláda, v jejímž čele stál Aníbal Cavaco Silva, postavila Afriku, zejména státy uskupení PALOP¹, mezi hlavní priority diplomacie (Guardiola 2007: 35).

V roce 1994 byl v Lisabonu vytvořen Stálý výbor pro konzultace (Comité de Concertação Permanente, Standing Committee for Consultation) sdružující nejvyšší představitele portugalského ministerstva zahraničních věcí a velvyslance z dalších šesti zakládajících států. Výbor se zhostil úkolu vytvořit deklaraci a stanovy vznikající organizace za velice aktivní podpory brazilského velvyslance v Lisabonu, Josého Aparecido de Oliveiry. Ustavující summit sedmi zakládajících států, který byl původně naplánován na červen 1994, byl dvakrát odsunut. Poprvé kvůli neschopnosti brazilského prezidenta Itamara Franco zúčastnit se summitu a podruhé kvůli diplomatickým rozepřím mezi Angolou a Portugalskem. Ustavující summit CPLP se konal 17. července 1996, v kulturním centru Belém ve městě Lisabon (Alves 1999: 359).

Na první konferenci hlav zakládajících států byly ustanoveny hlavní principy a stanovy organizace. Mezi hlavními principy se řadí zejména rovnost členských států, princip nezasahování do vnitřních záležitostí ostatních členských států a respektování národní identity. Jako prvořadě priority byly určeny mír, demokracie, vláda práva a ochrana lidských práv. Dále se mezi nejdůležitější priority řadí respektování teritoriální integrity každého z členských států, podpora udržitelného rozvoje a podpora vzájemně přínosné spolupráce (Alves 1999: 157).

Podpisem ustavující deklarace byla stvrzena společná budoucnost těchto sedmi zemí, jejich odhodlání posílit vzájemnou soudržnost a spolupráci za cílem

¹ *Países Africanos de Língua Oficial Portuguesa*, uskupení pěti afrických zemí, v nichž je portugalština oficiálním jazykem (Angola, Kapverdy, Guinea-Bissau, Mosambik, Svatý Tomáš a Princův ostrov).

zlepšit ekonomický a sociální rozvoj všech členských států. V ustavující deklaraci je velký důraz přikládán největšímu společnému dědictví zemí CPLP, a sice portugalskému jazyku (Gabinete de Documentacao e Direito Comparado 1996).

Jako hlavní principy Společenství portugalsky mluvících zemí byly ustanoveny následující hodnoty: posílení solidárnosti a bratrství všech portugalsky mluvících národností a podpora usnadnění pohybu obyvatelstva v prostoru zemí CPLP, podpora šíření portugalštiny za pomoci jejího dalšího rozvoje, posilování a budování příslušných institucí, jakou je například Mezinárodní institut portugalského jazyka. K dalším principům můžeme zařadit posílení kulturní interakce a šíření intelektuální a umělecké tvorby mezi členskými státy, podpora politické a diplomatické spolupráce, zejména v případě spolupráce s mezinárodními organizacemi, za účelem prosazovat společné zájmy v mezinárodním systému. Rozvoj ekonomické a podnikatelské spolupráce a podpora ekonomického potenciálu prostřednictvím zavádění různých projektů společných zájmů, a to za pomoci bilaterální či multilaterální spolupráce (CPLP 1996).

Dále vytváření nových podnětů ke spolupráci na akademické půdě, stejně jako podpora profesního růstu a dalšího vzdělávání v různých oblastech vědeckého výzkumu a technologií, tak aby docházelo k posilování lidských zdrojů. Plné využívání veškerých potenciálních vnitřních i externích zdrojů, které mohou být využity při rekonstrukcích či programech humanitární pomoci. Posílení spolupráce mezi veřejnými agenturami, soukromými firmami, hospodářskými asociacemi a nevládními organizacemi, které mají za cíl rozvoj ve členských státech. Podpora bilaterální a multilaterální spolupráce v oblasti ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje, stejně jako v oblasti ochrany lidských práv, vytváření právních opatření proti rasismu, rasové diskriminaci a xenofobii. Zavádění projektů spolupráce s cílem zlepšení postavení žen ve společnosti, stejně jako podpora zahraničních cest a stáží mladých občanů (Gabinete de Documentação e Direito Comparado 1996).

2.2. Členské státy

Plocha, již osm členských států dohromady pokrývá, je značně rozsáhlá. Jedná se o 10 742 000 km², což je 7,2 % povrchu země, napříč čtyřmi kontinenty – Evropou, Amerikou, Afrikou a Asií (Guardiola 2007: 1).

Angolská republika je pátým největším státem v Africe. V roce 1974 vyhlásila politická strana MPLA² unilaterálně nezávislost, která byla formálně uznána v lednu 1975 (Marchueta 2003: 67). Pro Angolu se stala zcela devastující dlouholetá občanská válka, která v zemi probíhala. Když v roce 2002 skončila, ekonomika a celkový stav země byl na velice špatné úrovni. V nejhudších provinciích se obyvatelé potýkali s nedostatkem pitné vody, potravin i zdravotní péče (Klíma 2003: 56). Ekonomický stav Angoly se rapidně zlepšil v posledních několika letech po objevení nových nalezišť ropy. Mezi lety 2007 a 2009 vzrostlo HDP země o celých 21 %. Angola v intenzitě těžby ropy předčila i Nigérii a stala se tak největším producentem na africkém kontinentě. S ekonomickým růstem přišla i politická stabilita v zemi, stejně jako navazování významných diplomatických vztahů s velkými světovými mocnostmi (Foreign Policy 2009: 2-3). Značná část přílivu peněz do státní pokladny pochází také z těžby zemního plynu, obchodu s diamanty a exportu kávy (CPLP 2010). Kromě portugalského se v Angole hovoří několika dalšími jazyky.³

Brazílie je federativní republikou a významnou regionální mocností. Hlavním zdrojem brazilských příjmů je export kávy, tabáku, banánů, kakaa, třtinového cukru, sóji, bavlny a dalších produktů. Celkově je Brazílie převážně zemědělsky zaměřeným státem, přičemž hlavní oblasti zemědělské produkce se nacházejí ve státech Minas Gerais, Paraná, Bahia, São Paulo a Rio Grande do Sul. Velmi významná je pro brazilskou ekonomiku také těžba dřeva. Brazílie je jedním z nejvýznamnějších producentů kaučuku a na jejím území roste výrazné

² *Movimento Popular de Libertação de Angola – Partido do Trabalho* (The People's Movement for the Liberation of Angola – Labour Party).

³ Umbundo, Kimbundo, Kikongo a Tchokwé.

množství borovic, které slouží k dalšímu zpracování pro papírenský průmysl. Brazílie je také jedním z největších světových producentů masa (CPLP 2010).

Ostrovní stát **Kapverdy** získal nezávislost v roce 1975. Z hlediska vnitrostátní politické situace jsou Kapverdy z pěti afrických členských států CPLP nejstabilnější (Marchueta 2003: 77). Jejich ekonomika je závislá především na zemědělské produkci a podmořském bohatství. Mezi nejvýznamnější vývozní artikly patří káva, banány, batáty a třtinový cukr. Z průmyslového sektoru je důležitá výroba brandy, oblečení a obuvi. Výrazným přínosem pro ekonomiku jsou také zisky z turismu a rybolovu (CPLP 2010). Portugalsko finančně podporuje mnoho projektů a realizaci kulturních aktivit na Kapverdských ostrovech. Mezi další významné donátory, kteří finančními prostředky podporují různé projekty pro ochranu životního prostředí, patří i jiné evropské země v čele s Lucemburskem. Mezi mimoevropské země, které se významně podílejí na rozvoji na Kapverdách, patří hlavně Brazílie, Čína a Kuba. Pro Kapverdy je tato mezinárodní pomoc velice důležitá, protože tento ostrovní stát není potravinově soběstačný (Marchueta 2003: 76). Většina kapverdských emigrantů směřuje do Portugalska. Tato velká komunita Kapverd'anů žijící v Portugalsku používá specifické nářečí crioulo, které je nespisovnou formou portugalštiny a pro Portugalce je jen těžko srozumitelné. Na Kapverdských ostrovech se nachází sídlo Mezinárodního ústavu portugalského jazyka (Klíma 2003: 61).

Guinea-Bissau je prezidentskou republikou, jejíž ekonomika je závislá převážně na rybolovu a zemědělství, země je jedním z největších světových producentů kešu ořechů. Mezi hlavní exportní artikly patří hlavně ryby, mořské plody a rýže (CPLP 2010). Guinea-Bissau se těší velké finanční pomoci od zemí OECD, přičemž hlavním donátorem je Portugalsko. Mezi další významné sponzory patří Nizozemí, Švédsko, Francie a Německo. Portugalské finanční dary jsou směřovány především na rozvoj vzdělávání a výuku portugalštiny s cílem omezit frankofonní vliv v Guiney-Bissau. Portugalsko je pro Guineu-Bissau také velice důležitým obchodním partnerem, největší podíl z místní produkce putuje právě na portugalský trh. Z vnitropolitického hlediska je

Guinea-Bissau nestabilním státem, který se dlouho potýkal s porušováním základních demokratických principů. Nyní je tedy největší prioritou udržení míru, zabránění opakování vnitrostátního konfliktu a podpora ochrany lidských práv, tak aby mohlo docházet k sociálnímu rozvoji a ekonomické restrukturalizaci (Marchueta 2003: 79).

Mosambická republika získala nezávislost v roce 1975. Mosambik je hospodářsky slabým státem, který je v podstatě odkázán na finanční podporu jiných zemí. Na jeho území se nachází naleziště zlata, uhlí, mramoru a zemního plynu. Většina obyvatel bojuje se silnou chudobou a živí se farmařením. Vyváží se zejména třtinový cukr, bavlna, tabák a čaj (CPLP 2010). Ačkoli je oficiálním jazykem Mosambiku portugalština, je mateřštinou pouze pro 6,5 % obyvatel a jen 39,6 % obyvatel se jí dokáže domluvit. Rozšířenější jsou lokální jazyky emakhuwa, xichangana a elomwe. Analfabetismus je v Mosambiku široce rozšířeným jevem a mnoho obyvatel se tak potýká s komunikačními obtížemi (Klíma 2003: 59).

Portugalská republika je jedním z nejrozvinutějších států CPLP, který však v posledních několika letech bojuje s negativními dopady hospodářské krize a stále se zvyšující nezaměstnaností. Portugalsko je značně zemědělsky orientovaným státem, přičemž nejzásadnější je pěstování vinné révy, díky níž se Portugalsko řadí mezi největší světové producenty kvalitního vína. Portugalská republika je také největším světovým producentem korku. Průmyslový sektor tvoří výraznou část HDP, jedná se zejména o produkci textilu, železa a automobilů. Velice důležitý je pro zemi také turismus (CPLP 2010).

Svatý Tomáš a Princův ostrov je demokratickou republikou, která získala nezávislost v roce 1975. Nejzásadnějším zdrojem příjmů tohoto ostrovního státu je rybolov a zemědělství, zejména produkce kávy, kakaa a kokosového oleje. Země má také velice příznivé podmínky pro další rozvoj turismu (CPLP 2008: 162).

Východní Timor je demokratickou republikou. Nezávislost vyhlásil jednostranně v roce 1975, do roku 1999 byl však násilně okupován Indonésií. Správa OSN, která formálně přebrala kompetence Portugalska, skončila v roce

2002, kdy Východní Timor oficiálně vyhlásil nezávislost. Východní Timor se poté stal členem CPLP a nově vzniklá republika byla také přijata jako člen OSN (Klíma 2003: 63). Kromě portugalského je oficiálním jazykem Východního Timoru jazyk tetum. Hlavními vývozními artikly jsou káva, kakao a kokosové ořechy. V nedávné minulosti byly na území Východního Timoru objeveny nové naleziště ropy a zemního plynu (CPLP 2010).

V zakládajících stanovách z roku 1996 je řečeno, že členským státem CPLP se může stát jakýkoli stát, jehož úředním jazykem je portugalské. Takový stát musí bezvýhradně přijmout principy a stanovy určené ustavující deklarácí. Přijetí nového členského státu je podmíněno jednomyslným rozhodnutím Konference hlav států a vlád, která určí veškeré přístupové formalities (Gabinete de Documentação e Direito Comparado 1996).

Na druhém summitu hlav států a vlád došlo k vytvoření pozorovatelského statutu pro země, které projeví zájem o přístup do CPLP. Stalo se tak v červenci roku 1998 v Praia, které je hlavním městem Kapverd. V roce 2005 se Rada ministrů na schůzi v Luandě dohodla na dvou typech statutu pro pozorovatelské státy – statut přidruženého pozorovatele a statut poradního pozorovatele. Státy, které si přejí obdržet statut přidruženého pozorovatele, musí být schopny prokázat základní principy, jakými jsou demokratické státní uspořádání a vláda, která respektuje lidská práva a vyznává totožné hodnoty a cíle jako Společenství portugalsky mluvících zemí. Žádosti o přidělení tohoto statutu posuzuje Výkonný sekretariát CPLP, který předá svůj posudek Radě ministrů. Finální rozhodnutí o přidělení či nepřidělení statutu však závisí na rozhodnutí Konference hlav států a vlád. Takový stát, jemuž je přidělen statut přidruženého pozorovatele pak získává možnost účastnit se summitů hlav států a vlád, stejně jako schůzí Rady ministrů, nedisponuje však právem hlasovat. Každý z členských států může požádat o schůzi bez účasti pozorovatelských států. Na základě těchto pravidel byl v červenci roku 2006, na jedenáctém sjezdu Rady

ministrů, přidělen statut přidruženého pozorovatele dvěma státům, a to republice Rovnicková Guinea a Mauriciu (CPLP 2008: 165).

2.3. Orgány CPLP a jejich kompetence

Při podpisu zakládající smlouvy o CPLP byly ustanoveny následující orgány: Konference hlav států a vlád, Rada ministrů, Stálý poradní výbor a Výkonný sekretariát. Na čtvrtém summitu CPLP v roce 2002 v Brazílii pak došlo k revizi zakládajících stanov a byly vytvořeny další orgány: Setkání ministrů sektorových politik a Poradní orgán o ústředních bodech spolupráce (Guardiola 2007: 40). V roce 2007 byl pak Radou ministrů ustanoven další orgán, kterým se stalo Parlamentní shromáždění (CPLP 2008: 152).

Konference hlav států a vlád (Conferência de Chefes de Estado e de Governo, Conference of Heads of State and Government) je nejvyšším rozhodujícím orgánem Společenství portugalsky mluvících zemí. Jejím hlavním úkolem je udávat směr celkové politiky CPLP. Dále má za úkol přijímat zákonná opatření nezbytná pro implementaci principů uvedených ve stanovách a vytvářet stěžejní instituce pro správný běh CPLP. Každé dva roky volí ze svých řad předsedu na bázi rotace. Také volí Výkonný sekretariát. Hlavy států se většinou setkávají každé dva roky, v případě naléhavé situace je svoláno výjimečné shromáždění zástupců z alespoň dvou třetin členských států. Rozhodnutí by měla být přijímána konsenzem a jsou závazná pro všechny členské státy (Gabinete de Documentação e Direito Comparado 1996).

Rada ministrů (Conselho de Ministros, Council of Ministers) se sestává z nejvyšších hlav diplomacie jednotlivých členských států. Členové Rady se standardně schází jednou ročně. Pokud to mimořádné okolnosti vyžadují, je svolána schůze dříve, a to po iniciování alespoň dvou třetin zástupců z řad ministrů. Rada ministrů je odpovědná Konferenci hlav států a vlád, kterým

představuje své návrhy na usnesení, jež jsou projednávána a schvalována na summitech CPLP. Ze svých řad si členové Rady volí svého prezidenta, který se každý rok na bázi rotace mění (Guardiola 2007: 40). Mezi hlavní úkoly Rady ministrů patří celková koordinace aktivit organizace, dohled nad funkcí a rozvojem Společenství, ale také definování, přijímání a zavádění politik a programů CPLP. Mezi její další kompetence spadá schvalování rozpočtu, svolávání konferencí a schůzí členských států a také provádí další úlohy, které jí byly uloženy Konferencí hlav států a vlád (Gabinete de Documentação e Direito Comparado 1996).

Stálý poradní výbor (Comité de Concertação Permanente, Standing Committee for Consultation) se schází jednou měsíčně v samotném sídle organizace v Lisabonu, v případě nutnosti můžou být schůze svolány i častěji. Výbor se skládá z diplomatických elit členských států a v jeho čele stojí předseda, kterým je prezident Rady ministrů (Guardiola 2007: 41).

Výkonný sekretariát (Secretariado Executivo, Executive Secretariat) je hlavním výkonným orgánem CPLP. Jeho hlavním úkolem je realizovat rozhodnutí třech výše zmíněných řídicích orgánů a monitorovat jejich implementaci. V jeho čele stojí vrchní tajemník, který je volen Konferencí hlav států a vlád na období dvou let, přičemž je možné, aby byl tajemník jednou zvolen znovu. Post vrchního tajemníka je předáván na rotační bázi mezi zástupci jednotlivých členských států, přičemž je respektováno abecední pořadí zemí. Rozpočet Výkonného sekretariátu je financován z příspěvků členských států a jejich výše je fixně stanovena Radou ministrů (Guardiola 2007: 41).

Setkání ministrů sektorových politik (Reuniões Ministeriais Sectoriais, Ministerial Sectorial Meetings) se skládá ze státních tajemníků a ministrů různých vládních sektorů všech členských států. Jeho úkolem je koordinovat činnost prostřednictvím konzultací mezi ministry. Na jeho činnost dohlíží rozhodovací orgány Společenství portugalsky mluvících zemí (CPLP 2008: 152).

Poradní orgán o ústředních bodech spolupráce (Reunião dos Pontos Focais da Cooperação, Meeting of the Focal Points of Cooperation) zodpovídá za koordinaci a implementaci programů pro rozvoj v rámci Společenství

portugalsky mluvících zemí. Představitelé Porady o ústředních bodech spolupráce se obvykle schází dvakrát do roka (Guardiola 2007: 41).

Parlamentní shromáždění (Assembleia Parlamentar, Parliamentary Assembly) je nejnovějším orgánem Společenství. Sdružuje zástupce z parlamentů všech členských států CPLP, kteří byli do svých funkcí řádně zvoleni. Parlamentní shromáždění bylo založeno na sedmé schůzi Rady ministrů v roce 2007 v Lisabonu (CPLP 2008: 152). Parlamentní shromáždění zpravidla zasedá jednou ročně a to v zemi, která současně drží předsednictví Konference hlav států a vlád. Mezi hlavní cíle tohoto orgánu patří snaha o upevňování vlády práva, ochrana lidských práv a boj proti rasismu a xenofobii. V čele parlamentního shromáždění stojí prezident, který je volen každé dva roky (CPLP 2009).

3. Formy spolupráce v rámci CPLP

3.1. Rozvojová spolupráce

Již od samotného založení Společenství portugalsky mluvících zemí je rozvojová spolupráce jedním ze základních pilířů této organizace. Intenzita rozvojové spolupráce v rámci zemí CPLP byla posílena zejména poté, co OSN ustanovila Rozvojové cíle tisíciletí v roce 2000. Většina zemí CPLP jsou chudými africkými státy, jejichž obyvatelé se potýkají s chudobou, nedostatkem potravin a obtížným přístupem ke vzdělání. V těchto zemích můžeme pozorovat alarmující stupeň dětské úmrtnosti, šíření HIV/AIDS, malárie a dalších závažných chorob. Přijetí osmi rozvojových cílů na základě takto rozsáhlé mezinárodní spolupráce pod záštitou OSN se pro Společenství portugalsky mluvících zemí tedy stalo velice významným milníkem v oblasti rozvojové spolupráce. Priority rozvojové spolupráce v rámci CPLP jsou v podstatě totožné s Rozvojovými cíli tisíciletí, hlavní prioritou je tedy boj proti extrémní chudobě a hladu v rozvojových lusofonních zemích. Mezi další cíle patří například dosažení základního vzdělání pro všechny, snížení dětské úmrtnosti, zlepšení zdraví matek, boj s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi. Konkrétním úspěchem v této oblasti bylo přijetí kooperační smlouvy o boji proti šíření HIV/AIDS, která byla navržena v roce 2000 na summitu v Maputu, hlavním městě Mosambiku. Právě Mosambik je ze všech členských zemí CPLP virem HIV zasažen nejvíce. Smlouva byla schválena v roce 2004 na páté konferenci hlav států a vlád v São Tomé⁴ a zavázala tak členské státy Společenství k podpoře prevence HIV/AIDS v pěti afrických lusofonních státech. Dalším konkrétním krokem při cestě k naplnění Rozvojových cílů tisíciletí bylo vytvoření informační sítě mezi portugalským Ústavem hygieny a tropické medicíny a výzkumnými centry ostatních států Společenství. Ti mezi sebou sdílí zjištěné vědecké poznatky a snaží se tak bojovat proti malárii. Rozvojové cíle tisíciletí dále napomohly CPLP k podpisu smluv s agenturami OSN, jakými jsou například UNESCO, stejně jako

⁴ Hlavní město republiky Svatý Tomáš a Princův ostrov.

k další spolupráci s OECD a Evropskou unií. Rozdíly mezi jednotlivými ekonomikami a stupni rozvinutosti členských států CPLP jsou značné. Převážně africké státy PALOP vyžadují pomoc od ekonomicky silnějších členských států, tedy Brazílie a Portugalska. Na summitu CPLP v roce 1998 byla ve městě Praia podepsána všeobecná dohoda o spolupráci v rámci Společenství, která definovala priority vzájemné rozvojové spolupráce a zavázala členské státy ke spolupráci v závislosti na jejich možnostech. Jako hlavní rozvojové priority byly definovány vzdělání, zdravotní péče a organizace technických a odborných školení (Guardiola 2007: 98).

Výsledky projektů CPLP v oblasti rozvojové spolupráce jsou však mnohdy jen málo zřetelné a členské státy tak často preferují bilaterální formy spolupráce. To je patrné například na činnosti Brazílské agentury pro rozvoj (Agência Brasileira de Cooperação, Brazilian Cooperation Agency, ABC), založené v roce 1987, či Portugalského institutu pro podporu rozvoje (Instituto Português de Apoio ao Desenvolvimento, Portuguese Institute for Development Support), který až do roku 2003 koordinoval veškerou portugalskou zahraniční politiku v oblasti rozvojové spolupráce (Agência Brasileira de Cooperação 2009).

Rozvojovou spoluprací v rámci CPLP se zabývá převážně Výkonný sekretariát. Ten se snaží kooperovat s dalšími podobnými institucemi, ať už mezinárodními či privátními, s cílem umožnit členským státům CPLP přístup k různým existujícím fondům a podpůrným programům rozvojové spolupráce. V rámci CPLP je pak primární posílit spolupráci ve všech oblastech, ve kterých jazyk a kultura hrají ústřední roli, tedy zejména sféra veřejné správy, personální školení, telekomunikační a mediální spolupráce, apod. (Fontoura 2002: 185).

3.2. Ekonomická a technická spolupráce

Ekonomická spolupráce členů CPLP patří mezi nejdůležitější činnosti této organizace. Jedná se o oblast kooperace, která přináší mnohé výhody menším a ekonomicky méně rozvinutým státům Společenství. První významnou událostí v této oblasti se stalo obchodní fórum konané v roce 2002 v Lisabonu. Tuto událost lze považovat za počátek posilování ekonomické spolupráce mezi členy Společenství s cílem upevnit vzájemné ekonomické vazby. Setkání tohoto typu se v následujících letech konala čím dál tím častěji, protože se ukázala být nejlepším způsobem pro sdílení ekonomických vizí v rámci společné obchodní sféry. Společným cílem vlád členských států je dosáhnout produktivních a konkurenceschopných ekonomik všech participujících zemí. Důležitým prvkem se stala podpora pohybu podnikatelů mezi členskými státy CPLP tak, aby mezi sebou mohli sdílet zkušenosti z oblasti obchodu, spolupracovali a vytvářeli nové společné projekty. Až do roku 2008, kdy bylo Portugalsko silně zasaženo ekonomickou krizí, platilo za klíčového aktéra ekonomické spolupráce CPLP. V posledních letech však díky pozoruhodnému ekonomickému růstu převzala vůdčí roli v této oblasti Brazílie (The Economist 2010).

Brazílie sdílí s ostatními státy CPLP mnohé osvědčené technologie. CPLP se stalo významným prostředníkem ekonomické spolupráce mezi Brazílií a zeměmi PALOP a přispělo tak k rozvoji v mnoha chudých afrických regionech. Všech pět afrických lusofonních států těží z různých projektů financovaných brazilskou vládou, přičemž nejvýrazněji podporovanými oblastmi jsou zemědělství, vzdělávání a zdravotní péče. Je patrné, že s tím jak brazilská ekonomika sílí, se její zahraniční politika soustředí na ekonomický rozvoj i za svými hranicemi, tedy zejména v ostatních lusofonních státech. Brazílie se při podpoře svých partnerů ze Společenství soustředí převážně na technickou spolupráci, tedy předávání svých technologických poznatků za účelem podpořit rozvoj technologií v chudších regionech ostatních členských států CPLP. Brazílie napomáhá posilování lidských i institucionálních zdrojů v partnerských zemích.

Činí tak prostřednictvím poskytování různých specializovaných školení, konzultačních služeb a darováním technického vybavení (Pinto 2005: 283).

Brazilská podpora ostatních států CPLP v technické oblasti je založena na principu solidárnosti, neměla by být ovlivňována politickými či obchodními zájmy. Brazílie se prostřednictvím této politiky stává výraznějším aktérem mezinárodního systému, roste její vliv a vůdčí role na jižní polokouli a lze ji tedy chápat jako formu soft power. V posledních několika letech byly také značně posíleny obchodní styky Brazílie s portugalsky mluvícími státy v Africe, které jsou současně největšími příjemci brazilské rozvojové pomoci. Podporu technické spolupráce s ostatními státy CPLP formálně zajišťuje Brazilská agentura pro spolupráci (Agência Brasileira de Cooperação, Brazilian Agency for Cooperation), která byla založena v roce 1987 a nyní je součástí brazilského ministerstva zahraničních věcí. Úkolem této agentury je podporovat a monitorovat rozvojové projekty a slouží také jako zdroj financí pro tyto projekty (Fontoura 2011: 16).

Dalším státem CPLP, jenž v několika posledních letech velmi výrazně ekonomicky sílí, je Angola. Důvodem jsou obrovská naleziště ropy a zemního plynu, která činí z Angoly čím dál tím bohatší zemi a také třetího největšího přispěvatele k ročnímu rozpočtu CPLP. Podle časopisu *The Economist* je Angola nejrychleji sílící ekonomikou posledních deseti let, která rychlostí růstu svého HDP předčila i Čínu. Největší podíl ropy vytěžené v Angole putuje pak právě do Číny. Z Angoly se tak stal nejvlivnější stát uskupení OPEC. Vládní příjmy se v poslední dekádě enormně zvýšily, což se pak velmi zjevně promítá do rostoucích státních výdajů (Wall 2011).

Ekonomiky většiny ostatních států Společenství jsou však velmi slabé a těžce poznamenané finanční krizí. V roce 2013 přišli ekonomové s návrhem na vytvoření společné měny CPLP, podle vzoru CFA franku.⁵ Tento návrh měl být řešením špatné ekonomické situace zemí CPLP, byl však rychle zamítnut příslušnými orgány Společenství, které označily návrh za neproveditelný (Agência Angola Press 2013).

⁵ Měna, kterou používá 12 bývalých francouzských kolonií v Africe.

3.3. Politicko-diplomatická spolupráce

Spolupráce členských států CPLP na politicko-diplomatické úrovni patří mezi klíčová poslání této organizace již od samotného vzniku. Spolupráce je založena na principech, které byly schváleny všemi členskými státy. Těmito principy jsou nezávislost a rovnost členských států, nezasahování do vnitřních záležitostí států a respekt pro mezinárodně utvořené závazky. Veškerá spolupráce se nese v duchu podpory demokracie, míru, rozvoje, ochrany lidských práv a sociální spravedlnosti. Společenství portugalsky mluvících zemí poskytuje svým členům prostor pro neformální diskuze, při kterých každý zástupce státu může svobodně vyjádřit svůj názor na danou problematiku. Většina členů CPLP jsou mladé státy, které dosáhly demokracie teprve v nedávné minulosti a je pro ně velice důležité prostřednictvím této organizace usilovat o větší viditelnost a uznání na poli mezinárodní politiky. Za dobu své existence si CPLP připisuje mnohé zásluhy při řešení konfliktů v některých ze svých členských států, kdy Společenství hrálo roli zprostředkovatele v komunikaci s dalšími mezinárodními organizacemi. CPLP pomohlo získat potřebné pomocné síly pro zásah do členského státu a pomohlo mu tak vyhnout se případným sankcím (Saraiva 2001: 173).

Nejvýraznějším příkladem je pravděpodobně případ Východního Timoru, který patřil mezi hlavní předměty zájmu CPLP již od založení organizace. Nezávislost Východního Timoru byla vždy považována za důležité téma, zejména kvůli intenzivním diplomatickým stykům Brazílie s Indonésií. Zástupci separatistického hnutí Národní jednoty (União Nacional Democrática de Resistência Timorese, National Unity of Timorese Resistance) byli přítomni již na zakládající konferenci CPLP, spolu s hlavami států a vlád všech ostatních původních členů. První pozorovatelská mise organizovaná CPLP pak byla vyslána právě do Dili, hlavního města Východního Timoru, a to v srpnu 1999. V té době probíhalo v zemi referendum o nezávislosti Východního Timoru, které bylo zorganizováno OSN. V referendu se vyjádřilo pro nezávislost Východního Timoru na Indonésii 78,5 % obyvatel (Government of Timor-Leste 2014).

V případě Guiney-Bissau, člena uskupení ECOWAS⁶, které je převážně anglofonním a frankofonním společenstvím, byla zprostředkovatelská role CPLP ještě patrnější. Na summitu hlav států a vlád v červenci roku 1998 bylo všemi přítomnými jednoznačně odsouzeno vojenské povstání proti demokraticky zvolenému prezidentu Joãonu Bernardu Vieirovi. Po skončení občanské války bývalý prezident Vieira odešel do exilu. Prioritou CPLP se stala příprava nových voleb a uklidnění stavu v zemi, jež byla těžce otřesena přetrvávající politickou a vojenskou krizí. V období politické transformace byl v Guinea-Bissau ustanoven orgán dočasné reprezentace CPLP, který zprostředkoval komunikaci mezi agenturami OSN a občanskou společností. Po prezidentských volbách v roce 2005, kdy se moci ujal opět João Bernardo Vieira, byl tento orgán zrušen (CPLP 2008: 55).

Dalším z případů, kdy Společenství portugalsky mluvících zemí výrazně přispělo k uklidnění vnitropolitické situace v jednom ze svých členských států, byl případ ostrovního státu Svatý Tomáš a Princův ostrov. V červenci 2003, kdy byl tehdejší prezident Fradique de Menezes na zahraniční cestě v Nigérii, došlo ve Svatém Tomáši k vojenskému převratu iniciovaném juntou. Vojenská junta v čele s Fernandem Pereirou souhlasila s návratem prezidenta Menezese pod podmínkou, že budou vyhlášeny volby, na jejichž základě bude zformována nová vláda (IRIN 2003). Stěžejní se stala schůze Rady ministrů CPLP, na které se podařilo zmobilizovat potřebnou diplomatickou pomoc, aby se mohl prezident Menezes navrátit zpět do své země. CPLP zprostředkovalo vyjednávání mezi prezidentem a vojenskou juntou a podařilo se dosáhnout dohody. Fradique de Menezes poté opět nastoupil do prezidentského úřadu (Guardiola 2007: 82).

Proces dosažení míru v Angole se od výše zmíněných případů lišil. V tomto případě došlo k přímé intervenci OSN, která zprostředkovala vyjednávání mezi tehdejší angolskou vládou a politickou stranou UNITA.⁷ Jednání se účastnila také trojice pozorovatelských států, a sice Portugalsko, USA a Rusko. To ale nijak nezmenšovalo snahu CPLP o participaci na postkonfliktní

⁶ Economic Community of West African States, Hospodářské společenství západoafrických států.

⁷ União Nacional para a Independência Total de Angola, The National Union for the Total Independence of Angola.

rekonstrukci v Angole a usmířování celkové politické situace v zemi. Veškeré volební procesy realizované v zemích PALOP a Východním Timoru probíhaly za dohledu pozorovatelů z CPLP, i dalších mezinárodních organizací (CPLP 2008: 52).

Společenství portugalsky mluvících zemí je pro své členy významným multilaterálním nástrojem diplomacie. Poskytuje členským státům prostor pro konzultace, agregaci zájmů a neustále se zintenzivňující spolupráci. I navzdory svému omezenému rozpočtu se CPLP podařilo zapojit do mezinárodní diskuze v mnoha oblastech společného zájmu, jakými jsou například reforma správy veřejného sektoru, volební reforma, sporty, vzdělávání, tropické nemoci, ochrana životního prostředí, apod. (Saraiva 2001: 182).

Hlavním politickým cílem CPLP jako celku je podpora artikulace a obrany společných zájmů Společenství ve významných mezinárodních organizacích, jakými jsou hlavně OSN a EU. Ve více než čtyřiceti světových metropolích se nacházejí „Skupiny CPLP“ (Grupos CPLP), ve kterých se alespoň tři zástupci z členských států schází, za cílem sdílení informací a diskuze o společných zájmech. Zastupují tak CPLP na různých konferencích, seminářích a mezinárodních mítincích v daném státě. Tyto skupiny již byly formálně ustanoveny v následujících městech: Addis Abeba, Alžír, Berlín, Brusel, Buenos Aires, Budapešť, Káhira, Dakar, Dili, Řím, Ženeva, Haag, Harare, Havana, Jakarta, Londýn, Luanda, Madrid, Maputo, Moskva, Nairobi, Ottawa, Praia, Rabat, São Tomé, Tel Aviv, Tokio, Varšava a Vídeň (Guardiola 2007: 87).

Významnou událostí bylo pro členské státy CPLP členství v Radě bezpečnosti OSN. Již pětkrát v historii se stalo, že dva lusofonní státy byly v Radě bezpečnosti současně. V roce 1993 to byla Brazílie a Kapverdy, v roce 1997 Guinea-Bissau a Portugalsko. Angola a Brazílie byly členy v roce 2004. V letech 1998 a také 2011 to byla Brazílie spolu s Portugalskem. Brazílie byla členem Rady bezpečnosti již desetkrát v historii, Portugalsko třikrát a Angola, Kapverdy a Guinea-Bissau pouze jednou (OSN 2014).

3.4. Spolupráce v oblasti obrany a bezpečnosti

Spolupráce členských států CPLP v oblasti obrany a bezpečnosti byla v jejich zájmu prakticky již od založení organizace, ovšem ve stanovách a ustavující deklaraci z roku 1996 bychom o ní žádnou zmínku nenašli. Kooperace v této oblasti započala v roce 1998, ve kterém byla z portugalské iniciativy svolána první schůze ministrů bezpečnosti, která se konala v Lisabonu. Portugalsko a země PALOP tak ustanovily první zásady budoucí obranné spolupráce Společenství (CPLP 1998).

Na čtvrtém sjezdu hlav států a vlád v roce 2002 byl přijat dodatek ke Článku 3 ustavující deklarace. Spolupráce v oblasti obrany tak byla oficiálně zahrnuta mezi hlavní cíle spolupráce v rámci Společenství portugalsky mluvících zemí. V roce 2004 pak byl u příležitosti sedmé konference ministrů obrany zemí CPLP podepsán obranný protokol, který měl řídit obrannou spolupráci v rámci Společenství (CPLP 2004). Obranný protokol byl pak formálně přijat až roku 2006. Ve Článku 2 tohoto dokumentu byly stanoveny tři hlavní cíle obranné spolupráce. Prvním bylo vytvoření společné platformy ke sdílení znalostí z oblasti vojenské obrany, dále pak podpora společné obranné a vojenské kooperační politiky a za třetí cíl byla stanovena participace na rozvoji interních schopností ozbrojených sil všech členských států CPLP. Ve Článku 4 je obsaženo osm základních elementů obranného protokolu. Prvním elementem je zaručení solidarity mezi členskými státy v případě katastrofické události či agrese ze strany třetích států, v souladu s legislativou každého členského státu, stejně jako s normami OSN. Druhým elementem je podpora národního povědomí o významu ozbrojených sil v obraně národa. Třetím elementem je podpora vzájemné výměny informací, zkušeností a používaných bojových metod mezi ozbrojenými silami zemí CPLP, za cílem posílení stability v různých regionech členských států. Čtvrtý element zavádí Integrovaný výměnný program vojenského vzdělávání za cílem zvýšit standardy doktrín a operačních postupů mezi ozbrojenými silami členských států. Pátý element se týká trénování jednotek tak, aby byly dostatečně připraveny na provádění mírových operací a

humanitárních intervencí pod záštitou OSN. Šestým elementem je posílení kontroly a dohlížení nad teritoriálními vodami a výlučnými ekonomickými zónami CPLP s využitím společných námořních a leteckých sil. Sedmý element zahrnuje organizaci schůzí odborníků z oblasti vojenského zdravotnictví a dalších událostí s vojensko-vědeckou podstatou. Osmý element pak pojednává o organizaci vojenských sportovních her CPLP (Bernardino – Leal 2011: 54).

Článek 5 obranného protokolu definuje několik orgánů ošetřujících obranné záležitosti. Mezi ně patří například Schůze ministrů národní obrany (Reunião de Ministros da Defesa, National Defence Ministers Meetings), jejímž cílem je vyhodnocovat pokroky obranných sektorů členských států, analyzovat mezinárodní bezpečnostní situaci a vyhodnocovat možné politicko-vojenské důsledky v různých regionech členských států. Tento orgán se schází jednou ročně a předsednictví koluje mezi členskými zeměmi. Dalším orgánem, který byl vytvořen na základě přijetí obranného protokolu, je Centrum strategické analýzy (Centro de Análise Estratégica, Center for Strategic Analysis), jehož hlavní sídlo se nachází v mosambickém městě Maputo a ostatní centra jsou rozmístěna v každém z členských států CPLP. Tato centra mají za úkol vytvářet studie strategických záležitostí společného zájmu a monitorovat rozvoj v mezinárodním společenství. Má tak významný vliv na rozhodování CPLP. Každý rok CPLP vymezí téma z oblasti obrany a bezpečnosti, které bude studovat a finální výsledky výzkumu jsou pak představeny na setkáních či seminářích. Mezi další orgány patří Stálý sekretariát pro obranné záležitosti (Secretariado Permanente para os Assuntos de Defesa, Permanent Secretariat of Defence Affairs). Jedná se o stálý orgán se sídlem v Lisabonu, kde se dvakrát do roka schází zástupci z ministerstev obrany každého z členských států CPLP. Posláním Sekretariátu je zkoumat a předkládat konkrétní opatření na zavádění multilaterální vojenské kooperace mezi členy Společenství portugalsky mluvících zemí (CPLP 2008: 29).

Velmi významným bodem vojenské spolupráce CPLP byla intervence v Guiney-Bissau. Ze všech členských států CPLP je Guinea-Bissau zemí s nejvyšší mírou vnitřní nestability. V roce 1998 započala v zemi občanská válka,

kteřá byla vyústěním dlouholeté politické nestability v zemi. Občanská válka vedla k sesazení tehdejšího prezidenta João Bernardino Vieira. V červenci 1998, tedy měsíc po vypuknutí občanské války, se konala schůze Konference hlav států a vlád CPLP na Kapverdách, kde se ministři zahraničí členských států jasně shodli na tom, že je nutné podniknout určité kroky k zajištění míru a stability v Guinea-Bissau. Ještě ten samý měsíc se CPLP podařilo uzavřít dohodu s vojenskou juntou. Společenství ECOWAS začalo spolupracovat s CPLP na budování míru v Guinea-Bissau a společně sestavily mírové smlouvy, které byly poté předloženy Radě bezpečnosti OSN k 1. září 1998. Na území Guinea-Bissau byly vyslány peacekeepingové mise ECOWAS, které měly zajistit humanitárním organizacím vstup na území a pomoci tak postiženým občanům. Podařilo se také vyjednat budoucí organizaci prezidentských voleb, které se měly konat pod dohledem zástupců ECOWAS a CPLP (Fontoura 2002: 189).

V roce 2000 byl na základě transparentních voleb zvolen opoziční lídr Kumba Yala. V průběhu přechodu k demokracii v Guinea-Bissau založila CPLP ve spolupráci s agenturami OSN a uskupením ECOWAS dočasný reprezentativní úřad v Guinea-Bissau. V roce 2005 se z exilu vrátil bývalý prezident João Bernardino Vieira a ještě ten samý rok znovu nastoupil do úřadu prezidenta. V roce 2006 byla u příležitosti 64. zasedání Valného shromáždění OSN v New Yorku vytvořena Mezinárodní krizová skupina pro Guinea-Bissau (Grupo internacional de Contacto sobre a Guiné-Bissau, The International Contact Group on Guinea-Bissau, ICG-GB), která reflektovala nutnost vytvořit mezinárodní orgán pro monitorování situace v Guinea-Bissau. ICG-GB měla za úkol pomoci při zavádění principů good governance v této zemi a také financovat rozvojové projekty pro Guinea-Bissau. Činnost ICG-GB probíhala s podporou OSN a ECOWAS. João Bernardino Vieira byl v roce 2009 zavražděn a jeho místo zaujal Bacai Sanha, který v roce 2012 zemřel. V dubnu 2012 ale vojenský převrat zabránil ústavním volbám a od té doby vládne v Guinea-Bissau dosazený prezident s podporou vojenské junty. Rada bezpečnosti OSN projevila vážné obavy, že od vojenského převratu se v Guinea-Bissau zvýšila míra obchodu s drogami a vyjádřila své přesvědčení o nutnosti co nejrychlejšímu návratu

k ústavnímu pořádku. První prezidentské a parlamentní volby od vojenského převratu v roce 2012 se budou konat, poté co jejich termín byl již dvakrát odložen, v dubnu 2014 (BBC 2014).

4. Lusofonní svět a jeho specifika

4.1. Propagace a šíření portugalského jazyka a kultury

Portugalština je šestým nejrozšířenějším jazykem světa, kterým hovoří okolo 250 milionů lidí (Portuguese American Journal 2012). Jedním z hlavních zájmů Společenství portugalsky mluvících zemí je šíření a podpora výuky portugalštiny ve třetích zemích Latinské Ameriky, Evropy, Afriky i Asie. Portugalština má mnoho podob v závislosti na regionech, ve kterých se používá. Můžeme pozorovat značné rozdíly mezi brazilskou a evropskou portugalštinou, stejně jako tou, která se používá v afrických zemích. Existují dvě ortografie portugalštiny, jedna platná v Brazílii a druhá v ostatních lusofonních státech. Již od svého založení se Společenství snaží tuto situaci řešit a bojovat za sjednocení těchto dvou podob. Tyto jazykové odlišnosti totiž zapříčiňují mnohé interní komunikační problémy v rámci Společenství a mohou být překážkou při snahách o mezinárodní šíření portugalštiny. Snahy CPLP však dlouho narážely na odpor příslušných institucí, stejně jako portugalského a brazilského veřejného mínění. Neshody v této oblasti trvaly dlouhou dobu a pozdržely tak přijetí Ortografické dohody o portugalském jazyce (Acordo Ortográfico da Língua Portuguesa, Portuguese Language Orthographic Agreement) a založení Mezinárodního institutu portugalského jazyka (Instituto Internacional da Língua Portuguesa, International Portuguese Language Institute). Ortografická dohoda byla podepsána v roce 1990 všemi současnými členskými státy, kromě Východního Timoru (Guardiola 2007: 102).

Cílem Ortografické dohody bylo vytvořit jednotný pravopisný standard portugalského jazyka. Její formování však provázely značné komplikace. Kvůli nesouhlasu některých členských států muselo být její znění několikrát upravováno a i po deseti letech od jejího vytvoření byla Ortografická dohoda uznána jen Portugalskem, Brazílií a Kapverdami. Svatý Tomáš a Princův ostrov, stejně jako Východní Timor ji ratifikovaly až v roce 2004. V prosinci 2012 brazilská vláda vydala prohlášení, že se Ortografická dohoda stane platnou v roce

2016. Ortografická dohoda nabývá na důležitosti hlavně kvůli snahám o uznání portugalštiny jako oficiálního jazyka významných mezinárodních institucí (Portuguese Talk 2012). Dnes je portugalština uznávána jako oficiální jazyk více než dvaceti mezinárodních institucí, jmenovitě např. EU, UNESCO, či MERCOSUL. Ustanovení portugalštiny jako jednoho z oficiálních jazyků OSN zůstává jednou z hlavních priorit CPLP. Toto úsilí reflektuje dlouholetý zájem Brazílie stát se jedním ze stálých členů Rady bezpečnosti (CPLP 2008: 93).

Společenství portugalsky mluvících zemí směřuje své aktivity v oblasti šíření portugalštiny především na sousední země svých členských států a na jejich významné obchodní partnery. Svůj zájem tak upíná především na Jižní Ameriku a na Afriku. Z afrických států bychom mohli jmenovat například Namibii a Kongo, významné obchodní partnery Angoly. Tyto dvě země byly jedny z prvních, ve kterých byla otevřena Portugalská centra (Instituto Camões, The Camões Institute), jejichž pobočky jsou dnes rozšířeny napříč všemi kontinenty. Portugalská centra jsou autonomními instituty, které pod záštitou portugalského ministerstva zahraničních věcí pracují na šíření portugalského jazyka a kultury všude po světě. Zejména v Jižní Americe se pak CPLP zaměřuje i na školský sektor, např. v Uruguayi a v Argentině již byla zavedena povinná výuka portugalštiny na středních školách (Instituto Camões 2014).

Velice důležitým bodem v oblasti šíření portugalštiny se stalo založení Mezinárodního institutu portugalského jazyka (Instituto Internacional de Língua Portuguesa, International Portuguese Language Institute, zkratka IILP). IILP je nezávislou samosprávnou institucí, která disponuje vlastním rozpočtem. O jeho zrodu bylo rozhodnuto již v roce 1989 v São Luís do Maranhão. S ideou založení IILP přišel bývalý brazilský prezident José Sarney a mnozí vnímají právě rok 1989 jako osudný pro budoucí vznik CPLP. Realitou se ale IILP stal až o deset let později, v roce 1999, kdy na šesté schůzi Rady ministrů byly vytvořeny stanovy IILP a jako sídlo organizace byly vybrány Kapverdy. Otevření IILP se ale poměrně dlouho odkládalo kvůli problémům s jeho financováním. Potřebné finance nakonec Společenství poskytl Portugalský institut pro podporu rozvoje (Instituto Português de Apoio ao Desenvolvimento, Portuguese Institute for

Development Support). V roce 2004 byl jmenován první výkonný ředitel IILP, kterým se stal Kapverd'an Manuel Brito-Semedo. Institut začal ale plně fungovat až v roce 2005, kdy bylo otevřeno hlavní sídlo IILP. V tomto roce také došlo po poradě Rady ministrů v Luandě k revizi stanov IILP a Mezinárodní institut portugalského jazyka byl začleněn mezi interní orgány CPLP (CPLP 2008: 92).

Kromě podpory a šíření portugalštiny je jedním z hlavních zájmů CPLP šíření lusofonní kultury. Výkonný sekretariát CPLP svou činností podporuje organizaci různých kulturních událostí ve všech členských státech, ať už se jedná o události hudební, literární či kinematografické. Zprostředkovává také spolupráci na akademické úrovni, mezi univerzitami a výzkumnými centry lusofonních zemí. Společenství portugalsky mluvících zemí se svou činností snaží usnadnit a finančně podporovat kooperaci členských států v oblasti kultury. Stalo se tak například hlavním sponzorem vzniku Muzea portugalského jazyka v São Paulu (A Semana 2011).

Další oblastí, kterou se CPLP intenzivně zabývá, je podpora sféry jazykového vzdělávání. Rozvoj vzdělávání je velice důležitý zejména v zemích jako je Mosambik, Guinea-Bissau, či Východní Timor, ve kterých je až polovina obyvatelstva negramotná (Central Intelligence Agency nedatováno). Ostatní státy Společenství se často potýkají s problémy samotné kvality výuky a s nedostatkem kvalifikovaných učitelů. Mezi konkrétní kroky, které Společenství učinilo k podpoře vzdělávací sféry, můžeme zařadit například založení Asociace portugalských univerzit (Associação das Universidades de Língua Português, Association of Universities of Portuguese Language, AULP), která se sestává ze 122 univerzit a výzkumných center a institutů vyššího vzdělávání, které spolu kooperují. AULP svou činností podporuje výměnné pobyty učitelů, výzkumných pracovníků, studentů a administrativních pracovníků univerzit a tak umožňuje proudění informací v cílených oblastech vědy, výzkumu a vzdělávání. Mezi další priority Společenství se řadí podpora přístupu k základnímu vzdělání v členských státech a uskutečňování rekvalifikačních kurzů pro učitele, podpora přístupu ke vzdělání i pro obyvatele, kteří žijí v odlehlých oblastech, poskytování studijních

stipendií a studijních výměnných programů pro nadané studenty, kterým je tak umožněno studovat na prestižních univerzitách (Guardiola 2007: 106).

4.2. Pohyb lusofonních obyvatel a problematika občanství CPLP

Usnadnit pohyb obyvatel v rámci CPLP a posílit tak vzájemnou soudržnost občanů lusofonních států vždy patřilo mezi hlavní cíle Společenství portugalsky mluvících zemí. Cesta k tomuto cíli ale musí jít ruku v ruce s respektem k právu členských států a také s ohledem na omezení, která pro některé státy vyplývají z členství v dalších integračních uskupeních. Každý z členů Společenství je totiž součástí nějaké další regionální organizace zavádějící stále přísnější pravidla pro vstup imigrantů ze třetích zemí. Také nesmí docházet k porušování základních principů, které si CPLP ustanovila již při svém založení, tedy respektu k suverenitě států a nezasahování do jejich vnitřních záležitostí. Překážkami v procesu usnadňování pohybu lusofonního obyvatelstva mohou být bezpečnostní opatření reflektující špatné mezinárodní zkušenosti s terorismem, ilegálními migranty, či pašeráky drog. Migrace obyvatel v rámci Společenství dosahuje vysoké míry a mnoho migrantů se dostává do států bez jakýchkoli osobních dokladů (Pinto 2005: 492).

Angola se již od získání nezávislosti vyznačuje nízkou mírou emigrace obyvatel a díky pozoruhodnému ekonomickému růstu země v posledních několika letech se stává lákavou destinací pro mnoho lusofonních migrantů. Mezi Angolou a Portugalskem dochází v poslední době k obrácení migračního toku. Na rozdíl od minulosti přichází nyní mnoho Portugalců do Angoly, zatímco angolští migranti směřující do Portugalska jsou dnes jen velmi vzácným jevem. Za tímto trendem stojí zcela jasně vzrůstající nezaměstnanost v Portugalsku a potřeba pracovní síly v Angole. Pro Kapverdy je typický vysoký počet emigrantů, kteří nejčastěji míří do USA a do Evropy, resp. převážně do Portugalska. Příliv Kapverdánů do Portugalska započal koncem 60. let 20. století a je stále přetrvávajícím jevem. Obecně Portugalsko zaznamenalo obrovský

přiliv imigrantů v 70. letech, tedy po získání nezávislosti jeho bývalých kolonií. Guinea-Bissau zaznamenala stoupající procento emigrantů od 80. let 20. století, což lze spojovat s eskalací politických nepokojů v zemi. Počet migrantů z Mosambiku není příliš vysoký, stejně jako v případě Svatého Tomáše a Princova ostrova, jejichž číslo je s ohledem na nízký počet obyvatelstva vcelku zanedbatelné. V minulosti míra migrace v afrických státech rapidně narostla zejména v období od vyhlášení nezávislosti do konce občanské války v příslušné zemi. To bylo jasně zřetelné v případě Angoly, Mosambiku a Guineji-Bissau (ACP Observatory on Migration 2011: 12–14). Celkově nejvyšší migrace v rámci lusofonního světa probíhala mezi Portugalskem a Brazílií. Tento jev má pevné historické kořeny a reflektuje silný koloniální vztah těchto dvou států. V minulosti to byli právě Brazilci, kdo mířil do Portugalska, dnes se však kvůli silné ekonomické krizi a vysoké míře nezaměstnanosti v Portugalsku tento trend obrátil. Mladí Portugalci, kteří nemohou ve své rodné zemi sehnat zaměstnání, si jako svou cílovou destinaci nejčastěji vybírají právě Brazílii. Nezaměstnanost je hlavní příčinou toho, proč lidé z Portugalska odchází do bývalých kolonií. Často se jedná o mladé vysokoškolsky vzdělané obyvatele, dochází tak k masivnímu odlivu mozků, podle statistik každý desátý z portugalských vysokoškolských absolventů opouští zemi (Ash 2011).

S fenoménem migrace jsou spojeny také problémy integrace imigrantů do společnosti. Jedná se zejména o imigranty z afrických lusofonních států, kteří se po příchodu do Portugalska potýkají s četnými problémy. Situaci v Portugalsku lze demonstrovat na případu imigrantů z Angoly, kteří přicházeli do Portugalska ve dvou velkých imigračních vlnách. První vlna nastala v 70. letech po dekolonizaci, přičemž mnoho z těchto imigrantů bylo sice angolského původu, ale vlastnilo portugalské občanství. Druhá imigrační vlna nastala v 90. letech, kdy Angolané přicházeli do Portugalska jako uprchlíci, bez jakýchkoli dokumentů. Neměli žádné vzdělání a kvalifikaci a bylo pro ně velice těžké najít uplatnění na trhu práce. Od toho se pak odvíjely značné potíže se zajištěním bydlení, což ve výsledku vedlo k utváření chudinských čtvrtí ve městech a velice obtížné integraci do portugalské společnosti. Sociální vyloučení bývá často

doprovázeno rasismem a diskriminací a to nejen v případě imigrantů z Angoly, ale i mnoha dalších imigrantů jiné barvy pleti (Sardinha 2009: 184 – 186).

Společenství portugalsky mluvících zemí bývá často obviňováno z pasivity vůči řešení legislativních překážek migrace lusofonního obyvatelstva. Překážek, které obyvatelům zemí CPLP brání v usídlení a práci v jiné členské zemi Společenství. Proces inkorporace již existujících smluv do národní legislativy států, jejich interpretace a přijetí jednotlivými vládami ale bývají často zdoluhavým procesem. Státy si mnohdy raději vybírají bilaterální řešení těchto problémů. Již v roce 1971 Portugalsko a Brazílie uzavřely smlouvu o rovnoprávnosti práv a povinností, na základě které bylo portugalským rezidentům v Brazílii přiděleno právo volit, být volen a zastávat veřejné funkce. V roce 1997 Kapverdy ve své legislativě upevnily pojem „statut lusofonního občana“ (Estatuto de cidadão lusófono, Statute of Lusophone Citizen), který přidělil všem občanům Společenství stejná práva a povinnosti na kapverdském území (Guardiola 2007: 92).

Otázkou, kterou se Společenství zabývá již od samého počátku, je ustanovení institutu občanství CPLP. Na třetím summitu hlav států a vlád CPLP v roce 2000 v Maputu byla ustanovena Rozšířená pracovní skupina na problematice občanství a pohybu obyvatelstva v CPLP (Grupo de Trabalho Alargado sobre Cidadania e Circulação de Pessoas no Espaço, Enlarged Working Group on Citizenship and People Transit within CPLP), která dostala za úkol vytvořit znění pěti dohod týkajících se migrace. Tyto dohody pak měly být předloženy k podpisu na summitu v Brazílii v roce 2002. Jednalo se o následující smlouvy: Dohoda o vydání dočasných víz k lékařskému ošetření (Acordo sobre Concessão de Visto Temporário para Tratamento Médico, Agreement on the Issuance of Temporary Visa for Medical Treatment), která zavázala státy Společenství vzájemně poskytovat svým občanům dočasná víza v případě nutnosti poskytnutí lékařské péče. Tato víza jsou platná až dva roky a v případě závažných zdravotních komplikací mohou být dále prodloužena. Druhou smlouvou je Dohoda o několikanásobných vízech pro určité kategorie obyvatel (Acordo sobre Concessão de Vistos de Múltiplas Entradas para Determinadas

Categorias de Pessoas, Agreement on the Issuance of Multiple Entries Visas for Certain Categories of People), která se týká občanů všech členských států CPLP, držitelů platných pasů, podnikatelů či podnikatelek, vědců, výzkumných pracovníků, profesionální sportovců a novinářů. Ti mají oprávnění k získání několikanásobných víz do všech ostatních států Společenství na minimální dobu trvání jednoho roku. Pobyt na území jakéhokoli členského státu nesmí přesáhnout dobu 90 dní v kalendářním roce. Třetí ze smluv je Dohoda o zřízení zvláštních vstupních a výstupních přepážek pro občany CPLP (Acordo sobre Estabelecimento de Balcões Específicos nos Postos de Entrada e Saída para o Atendimento dos Cidadãos da CPLP, Agreement on the Establishment of Specific Counters on the Entry and Exit posts to Serve the Citizens of the Community of Portuguese Speaking Countries), která se týká založení zvláštních kontrolních vstupních a odletových přepážek pro občany CPLP. Tato dohoda má usnadnit občanům CPLP cestování v rámci ostatních států Společenství. Čtvrtá je Dohoda o zřízení nejvyšších možných společných požadavků pro vydávání krátkodobých víz (Acordo para o Estabelecimento de Requisitos Comuns Máximos para a Instrução de Processos de Vistos de Curta Duração, Agreement on the Establishment of Maximum Common Requirements for the Proceeding of Short-term Visas). Vydávání krátkodobých víz pro občany zemí CPLP by na základě tohoto dokumentu nemělo přesáhnout sedm dní. Pro vydání tohoto typu víz je zapotřebí pouze platného pasu, zpáteční letenky a mezinárodního dokladu o očkování. Pátou smlouvou se stala Dohoda o výjimkách ze sazeb a finančních výhod z důvodu vydávání a obnovy povolení k pobytu pro občany CPLP (Acordo sobre Isenção de Taxas e Emolumentos devidos à Emissão de Autorizações de Residência para os cidadãos da CPLP, Agreement on the Exemption of Rates and Emoluments on Account of Issuance and Renovation of Residence Permits for Citizens of the CPLP). Ta se týká státních příslušníků zemí CPLP žijících v jiném členském státě. Ti jsou na základě tohoto dokumentu osvobozeni od placení poplatků za vydávání a obnovování povolení k pobytu (CPLP 2008: 181).

Výše uvedené dokumenty byly představeny na summitu hlav států a vlád v brazilském hlavním městě Brasília v roce 2002. Institut občanství CPLP se však ustavit nepodařilo. Největšími zastánci této ideje byly Portugalsko a Kapverdy, největší africké lusofonní státy však byly výrazně proti. Angolský ministr zahraničí se jasně vyjádřil proti a argumentoval neslučitelností institutu občanství CPLP s angolským právním řádem. Námitky vznesl i mosambický ministr zahraničních věcí, s argumentací politické a ústavní nepřipravenosti některých členských států Společenství. Další zásadní překážkou vytvoření institutu občanství CPLP byly také námitky ze strany Evropské unie. EU se obává, že by se s ustanovením institutu lusofonního občanství Portugalsko stalo otevřenými dveřmi do Evropy pro chudinu z afrických států a z Brazílie (Klíma 2003: 56).

V roce 2009 se v republice Svatý Tomáš a Princův ostrov konal první mítink nově vzniklého orgánu Společenství, tedy Parlamentního shromáždění. Právě volný pohyb osob v rámci Společenství a občanství CPLP byly hlavními předměty diskuze na tomto mítinku. Členství Portugalska v Evropské unii je jednou z největších překážek v otázce ustanovení institutu občanství CPLP. Portugalsko je legislativou EU samozřejmě značně omezeno v rámci toho, jak otevřeně se může stavět k imigrantům z Brazílie a afrických lusofonních států (A Semana 2009). Institut společného občanství CPLP je tedy stále otevřenou záležitostí, která se bude nadále projednávat na budoucích summitech Společenství.

5. Brazílie a Společenství portugalsky mluvících zemí

Brazílie je významnou regionální ekonomickou mocností Latinské Ameriky. Je stále se rozvíjejícím státem, jenž usiluje o upevnění své pozice na poli mezinárodní politiky. Brazílie je největším státem Společenství, pokrývá 79,51 % z celkové rozlohy států CPLP. Brazílie má v rámci CPLP také největší počet obyvatel, podle statistik z roku 2010 byl jejich počet 190 755 799, což je zhruba 78 % z celkového počtu všech občanů zemí CPLP (CPLP 2012: 29).

Díky neustále sílícímu stavu brazilské ekonomiky má Brazílie velice specifickou pozici v rámci Společenství portugalsky mluvících zemí a je také bezpochyby jejím nejambicióznějším členem. V této kapitole se zabýváme tím, jak Brazílie skrze CPLP prohlubuje svůj mezinárodní vliv, do jaké míry je Společenství významnou součástí brazilské zahraniční politiky a v neposlední řadě také tím, jakými prostředky Brazílie napomáhá ostatním státům Společenství k větší prosperitě a naplnění cílů organizace.

5.1. Role CPLP v zahraniční politice Brazílie

Státy, ve kterých se mluví portugalsky, mají v agendě brazilské zahraniční politiky prominentní postavení. Dříve v historii však často bývaly chudší africké lusofonní státy brazilským ministerstvem zahraničních věcí poněkud opomíjeny. Za průlomový můžeme považovat rok 1975, kdy za vlády brazilského prezidenta Ernesto Geisela došlo k uznání nezávislosti Angoly a Mosambiku. To byla významná událost pro budování kooperačních vztahů s těmito lusofonními zeměmi. Angola začala budovat svůj specifický vztah s Brazílií v podstatě ihned po vyhlášení nezávislosti, neboť Brazílie byla první zemí, která Angolu uznala jako suverénní stát. Brazílie začala budovat vztahy s angolským hnutím MPLA, jehož lídři nedlouho po vyhlášení nezávislosti osobně pozvali brazilskou nadnárodní firmu Petrobras k investicím v nově vzniklém státě (Stolte 2012: 5).

Za vlády dalších prezidentů, tedy zejména za administrativy Josého Sarneye, Itamara Franca a Fernanda Henrique Cardosa a dále pak po samotném založení CPLP se vzájemné vztahy dále posilovaly. Mezi lety 1996 a 2002, kdy byli brazilskými ministry zahraničí Luiz Felipe Lampreia a Celso Lafer však bylo Společenství v agendě Itamaraty⁸ velmi opomíjeno. Fernando Henrique Cardoso, který zastával úřad brazilského prezidenta mezi lety 1995 a 2003, se vyznačoval silným mezinárodním cítěním. Ve svých projevech často mluvil o provázanosti dnešního globalizovaného světa. Při prvním projevu na postu prezidenta, v kontextu právě vzniklého CPLP, prohlásil, že nastalo období enormní soutěživosti rozvojových států o získání přízně investorů ze zahraničí. Fernando Henrique Cardoso v zahraniční politice upřednostňoval státy jako Čína či Indie. Tyto státy jsou podle něj sice rozvojové země, ale na poli mezinárodní politiky jsou schopny konkurovat i silným mocnostem a to z nich dělá příhodné partnery. Za Cardosoovy administrativy tedy započalo pečlivé vybírání hlavních partnerů pro spolupráci. Tento systém vylučoval země, u kterých bylo zřejmé, že nejsou reálně schopny zaujmout důležité místo na scéně světové politiky a posloužit tak brazilským zájmům. Proto se lusofonní státy nezařadily mezi hlavní priority v agendě Itamaraty. Jejimi prioritami se naopak staly velké světové mocnosti, ekonomicky sílící státy a země uskupení MERCOSUL, v tomto případě také díky jejich geografické blízkosti (Miyamoto 2010: 10).

Další znatelná změna v charakteru brazilské zahraniční politiky nastala v roce 2003, s nástupem bývalého prezidenta Lula da Silva, který obohatil brazilskou zahraniční politiku o globální dimenzi. Pod jeho administrativou se země posunula blíže ke svému cíli, tedy získání většího významu v kontextu nového politického řádu. Za jeho vlády docházelo k upevnování vztahů s africkými státy, což podle něj byla přirozená morální a politická povinnost Brazílie. Jeho jednání se opíralo o jednu z hlavních brazilských ekonomických priorit, tedy vytváření nových exportních trhů a pracovních míst, s cílem snížit chudobu v zemi. Lula da Silva svými zahraničními cestami, často směřujícími do afrických lusofonních zemí, ukázal, že je možné dosáhnout určité rovnováhy

⁸ Brazilské ministerstvo zahraničních věcí (Palácio Itamaraty, Itamaraty Palace).

v zahraniční politice a není nutné zcela opomíjet menší rozvojové státy, které toho nemají na oplátku tolik co nabídnout. Za dobu osmi let, ve kterých Lula da Silva zastával prezidentský úřad, navštívil během svých diplomatických cest 29 afrických států, tedy více, než všichni jeho předchůdci dohromady. Současná prezidentka Dilma Rousseff v tomto trendu pokračuje. Již během prvního roku v úřadě navštívila tři africké státy, z toho dva byly lusofonní státy, a to Angola a Mosambik (Stolte 2012: 2). Tento počet vypovídá o posunu v zahraniční politice, obzvláště když ho porovnáme s počtem takových cest jejich předchůdců. Fernando Henrique Cardoso za celou dobu svého úřadu navštívil pouze Angolu a Jihoafrickou republiku a to v roce 1996. Itamar Franco nepodnikl dokonce ani jednu diplomatickou cestu do Afriky. Před rokem 1996, kdy byla založena CPLP, bývalí brazilští prezidenti José Sarney a Fernando Collor de Mello směřovali své zahraniční cesty pouze do jediné africké země, a tou byla Angola (Ribeiro 2010: 69).

Další konkrétní skutečností, která potvrzuje posun v zahraniční politice za administrativy Lula da Silva je ta, že již v jeho prvním funkčním období se zvedl počet brazilských velvyslanectví v Africe z 18 na 30. V jeho druhém funkčním období pak jejich počet vzrostl na 34. Nyní má Brazílie své ambasády ve všech lusofonních zemích. V druhém funkčním období bývalého prezidenta se také zvedl počet afrických velvyslanců ve městě Brasília a to z 16 na 25. Tato čísla tedy jasně reflektují vzrůstající oboustranný zájem Brazílie a jejích afrických partnerů (Miyamoto 2010: 10-11).

Africké lusofonní státy se řadily mezi specifické partnery brazilské zahraniční politiky již před založením CPLP, kdy Brazílie soustředila své úsilí na rozvojovou pomoc v afrických regionech, kde se mluvilo portugalsky. Tato dlouholetá spolupráce spadá pod koncept tzv. spolupráce Jih-Jih (South-South Cooperation, SSC). Koncept spolupráce Jih-Jih je založen na politické, ekonomické, sociální, kulturní a technické spolupráci mezi rozvojovými státy jižní polokoule (United Nations Office for South-South Cooperation 2014). Spolupráce Jih-Jih je definována jako proces, ve kterém se dvě či více rozvojové země snaží o další rozvoj za pomoci vzájemné výměny vědomostí, dovedností,

zdrojů a technického know-how. Tyto formy spolupráce probíhají na bilaterální, regionální, i meziregionální úrovni. Díky rozvoji spolupráce Jih-Jih se tak v posledních letech značně posiluje intenzita obchodu, přímých investic, výměny technologií a mnoha dalšího mezi zeměmi světového jihu (Saber del Sur 2014).

Zejména v posledních několika letech velmi vzrostla intenzita kooperace mezi Brazílií a státy jižní polokoule v oblasti technické spolupráce. Brazílie figuruje čím dál tím více spíše jako poskytovatel rozvojové pomoci, než jako její příjemce. Koncept spolupráce Jih-Jih je důležitým aspektem brazilské zahraniční politiky, který udává směr technické spolupráce k africkým státům CPLP. Hlavní institucí, která má na starost technickou spolupráci se zeměmi PALOP je Brazilská agentura pro spolupráci (Agência Brasileira de Cooperação, Brazilian Cooperation Agency, ABC). Ta se svou činností musí přizpůsobovat rostoucí poptávce ze strany afrických partnerů. O tom svědčí i to, že se rozpočet ABC za poslední roky ztrojnásobil (Cabral 2010). ABC se však potýká s personálními problémy. Ačkoli počet projektů spolupráce Jih-Jih neustále roste, v ABC je zaměstnáno pouze 160 zaměstnanců. Sto z nich má na starosti řízení více než 400 projektů technické spolupráce v 58 zemích světa. Většina ze zaměstnanců ABC jsou navíc diplomaté a úředníci pracující současně pro brazilské ministerstvo zahraničních věcí a mohou tak být kdykoli z projektů odvoláni a přeloženi podle potřeb Itamaraty (Cabral – Weinstock 2010: 9). Velice významná část brazilských rozvojových projektů je realizována na africkém kontinentě, v konkrétních číslech se jedná o 250 rozvojových projektů zrealizovaných v 34 afrických státech. Jednalo se převážně o projekty z oblasti zdravotnictví, vzdělání a zemědělství (Uchoa 2010).

Brazílie se zajímala o africké státy PALOP i před založením CPLP. Byla a je si vědoma toho, že díky stavu své ekonomiky je schopna těmto zemím významně pomoci. Na druhou stranu to ale nejsou jen lusofonní africké státy, kam Brazílie směřuje svou pozornost. Orientuje se hlavně na státy bohaté na přírodní zdroje, tedy kupříkladu také na Nigérii a Jihoafrickou republiku (Miyamoto 2009: 33).

Dalším důkazem výjimečnosti vztahů mezi Brazílií a africkými státy je výrazné posilování vzájemných ekonomických vazeb v posledních několika letech. Podle průzkumů se v prvních deseti letech 21. století zvýšil objem obchodu mezi Brazílií a africkým kontinentem pětkrát. V roce 2000 činil 5 miliard amerických dolarů a v roce 2012 objem obchodu vzrostl na 26,5 miliardy amerických dolarů (BBC 2013). Ropa a ostatní přírodní zdroje energie tvoří největší část importu z afrického kontinentu do Brazílie, jedná se až o 90 % (Stolte 2012: 4).

Afrika se těší velkému zájmu brazilských firem a jejich přímých zahraničních investic. V kontextu přímých investic jsou africké lusofonní státy zcela jasně privilegovanými partnery. Státy severní Afriky bohaté na naleziště ropy, ačkoli jsou jinak pro Brazílii významnými obchodními partnery, zůstávají v tomto ohledu opomíjeny. Společný jazyk a historická pouta tak zajistily zejména Angole a Mosambiku bohaté investory (Stolte 2012: 5). Brazilské firmy investují hlavně do sektoru těžby ropy a uhlí a financují rozsáhlé projekty na obnovu infrastruktury. Z největší části směřují investice do lusofonních zemí, jako je například Angola, ale pozornost investorů je věnována i jiným africkým státům bohatým na přírodní zdroje, tedy například anglofonní Nigérii (Kozloff 2012).

Za příčinami relativně důležitého postavení afrických lusofonních států v brazilské zahraniční politice nestojí jen obrovské přírodní bohatství v afrických regionech. Díky tomu, že všechny ostatní země Společenství jsou členy nějaké další mezinárodní organizace, je tak Brazílii umožněno nepřímo šířit svůj vliv. Hlavním politickým motivem zintenzivňování vztahů s africkými státy je touha po podpoře tamních vlád v případě brazilských globálních politických ambic. Tím se rozumí zejména posilování brazilského postavení na poli mezinárodní politiky a dlouholetá aspirace Brazílie na stálého člena Rady bezpečnosti OSN (Miyamoto 2010: 8).

5.2. Přínos Brazílie pro CPLP

Již při zakládání Společenství portugalsky mluvících zemí zaujímala Brazílie značně iniciativní roli. Byl to právě tehdejší brazilský ministr kultury a bývalý velvyslanec v Portugalsku, José Aparecido Oliveira, který je všeobecně považován za stěžejního iniciátora založení Společenství. Členství Brazílie v CPLP bylo a je pro ostatní země CPLP v mnoha ohledech velmi přínosné. V této podkapitole uvedeme několik příkladů toho, jak Brazílie ovlivnila ostatní členské státy Společenství.

V roce 1997 Brazílie projevila na půdě OSN vážné obavy v souvislosti se situací v Angole. V té době Brazílie předsedala CPLP a jejím jménem se tak odvolávala k mezinárodnímu společenství, konkrétně k Radě bezpečnosti OSN, aby vyvinula větší snahu v případě mírového procesu v Angole. Brazilský ministr zahraničních věcí Luiz Felipe Lampreia měl poté v OSN ještě několik dalších projevů hájících zájmy CPLP. V letech 1998 a 1999 Lampreia ve svých projevech nadále upozorňoval na alarmující situaci v Angole, kde stále přetrvávala občanská válka. Lampreia také mluvil o závažnosti situace ve Východním Timoru, kde se schylovalo k vyhlášení nezávislosti. Vyhrocující se situaci ve Východním Timoru sledoval brazilský diplomat Sérgio Vieira de Mello. Na druhou stranu, bývalý brazilský prezident Fernando Henrique Cardoso, který zastával úřad mezi lety 1995 a 2002, neprojevil na půdě OSN žádné velké obavy, co se týče CPLP. V roce 2001 u příležitosti zasedání Valného shromáždění Cardoso ze své úvodní řeči zcela vynechal jakoukoli zmínku o CPLP a jen velmi stručně se dotknul situace ve Východním Timoru (Miyamoto 2010: 10).

Brazílie byla také hlavním aktérem při realizování jednoho z hlavních cílů Společenství, kterou je unifikace portugalského jazyka. Byla to právě Brazílie, která jako první začala zavádět pravopisná pravidla ustanovená Ortografickou dohodou pro portugalský jazyk. Dohoda byla přijata sice již v roce 1990, ale až Brazílie ji jako první ze států CPLP uvedla do praxe. Od 1. 1. 2009 se tak Ortografická dohoda stala platnou. Od tohoto data pak následoval čtyřletý

adaptační proces, který měl poskytnout prostor pro revizi jazykových učebnic a slovníků. Stejný proces poté započal i v Portugalsku a ostatních státech vyznávajících evropskou formu jazyka. V těchto zemích však byla adaptační lhůta stanovena na dobu šesti let. Ortografická dohoda bývá označována za strategický nástroj, který má být cestou k mezinárodnímu uznání portugalštiny (Portuguese Talk 2012).

Jak již bylo zmíněno, Brazílie se stala velice přínosným partnerem pro africké země a to v mnoha ohledech. Její ekonomická situace jí umožnila zavádět různé rozvojové projekty na africkém kontinentě. Jedním ze sektorů, na který se Brazílie zaměřuje, je podpora vzdělávání v afrických lusofonních státech. Brazílie již uzavřela četné smlouvy o vzdělání se zeměmi PALOP. Od roku 2003 můžeme pozorovat rapidní nárůst počtu afrických studentů v Brazílii. Konkrétním příkladem je Výměnný program pro vysokoškolské studenty (O Programa de Estudantes-Convênio de Graduação, Programme of Undergraduate Students Exchange, zkratka PEC-G), což je vládní program umožňující zahraničním studentům uskutečnit studijní pobyty na brazilských univerzitách. Většina studentů využívajících tohoto programu pochází z Kapverd, Angoly a Guineji-Bissau. Dalším příkladem je založení Mezinárodní afro-brazilské lusofonní univerzity (Universidade da Integração Internacional da Lusofonia Afro-Brasileira, International Afro-Brazilian Lusophone University, zkratka UNILAB), která byla otevřena v roce 2010 v brazilském městě Redenção. O založení této instituce rozhodl brazilský Národní kongres v roce 2008 a učinil tak další významný krok k posílení vztahů mezi Brazílií a africkými státy Společenství. Výuka na univerzitě se zaměřuje převážně na oblasti společného zájmu Brazílie a ostatních států CPLP, s důrazem na vzdělávání učitelů, rozvoj zemědělství, zdravotnický sektor a další. Město Redenção bylo vybráno ze symbolických důvodů, protože to bylo první brazilské město, které zakázalo otroctví. Do budoucna se plánuje otevření dalších kampusů UNILAB v některých z dalších států CPLP (UNILAB nedatováno).

Dalším přínosným faktorem pro státy PALOP je příliv brazilských investic. Většina investorů využívá pomoci brazilských diplomatů v afrických

regionech k asistenci v počátcích svého podnikání. Brazilská rozvojová banka (Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social, The Brazilian Development Bank, zkratka BNDES) se stala hlavním finančním zdrojem podpory projektů brazilských firem v Africe. Již šest z dvaceti největších brazilských nadnárodních korporací investovalo právě v Africe (Barbosa – Biancalana – Narciso 2009: 82). Tyto firmy většinou investují do strategicky výhodných sektorů, jako je těžební průmysl či stavba dopravní infrastruktury. Největší zastoupení brazilských firem bychom mohli nalézt v Angole, kde jich je více než sto. Pro své projekty brazilští investoři využívají místní pracovní síly a vytvářejí tak pracovní příležitosti pro tamní obyvatele. Brazilská firma s nejdelší přítomností na africkém kontinentě je firma Petrobras, která provozuje ropné rafinérie v Angole již od roku 1979 (Petrobras 2011). Dalším z významných brazilských investorů v Africe je stavební firma Odebrecht, která v roce 1982 začala se stavbou hydroelektrické přehrady Capanda v Angole. Kvůli angolské občanské válce však musela být její stavba několikrát pozastavena. Firma Odebrecht se angažovala i v mnoha dalších stavebních projektech v Angole, jako stavby silnic, budov, ale i zajištění dodávek pitné vody. Odebrecht je největším zaměstnavatelem z privátního sektoru v Angole, který zaměstnává na desítky tisíc místních obyvatel (Osava 2012). Vysocí představitelé z těchto korporací zdůrazňují, že jsou odhodlaní udržet dialog s lokálními obyvateli, respektovat místní právo a dodržovat lidská práva. V žádném případě nechtějí být místními obyvateli vnímáni jako imperialisté (Kozloff 2012).

Významnou roli na africkém kontinentě hraje Brazílie také díky svým aktivitám v oblasti rozvojové spolupráce. Obzvláště za administrativy bývalého prezidenta Lula da Silvy iniciativy rozvojové spolupráce značně posílily. Díky silnému ekonomickému růstu od počátku 21. stol. země rychle přešla z pozice příjemce rozvojové pomoci na jejího poskytovatele, a to zejména v oblasti technické spolupráce (Cabral – Weinstock 2010: 10). Africké lusofonní státy jsou privilegovanými příjemci brazilské rozvojové pomoci. O tom, že se země PALOP těší mimořádnému postavení mezi příjemci brazilské rozvojové pomoci, svědčí mimo jiné i fakt, že této skupině států jako jediné vyčlenilo brazilské

ministerstvo zahraničních věcí konkrétní rozpočet. Ten v roce 2007 činil 3,25 milionů amerických dolarů, z celkové výše 17,5 milionu dolarů určených na oblast mezinárodní spolupráce. Takové pozornosti se rozhodně nedostává zemím Latinské Ameriky či oblasti Karibiku. Brazílská rozvojová pomoc je založena na konceptech, které se osvědčily na jejím území. Spolupráce s rozvojovými státy si klade za cíl zlepšit vědecké a technologické schopnosti států, kteří figurují jako příjemci rozvojové pomoci. Konkrétním případem je například projekt PROAFRICA, který byl vytvořen v roce 2003 cíleně pro CPLP. Tento projekt je zaměřen na rozvoj lidských zdrojů a výzkumné infrastruktury. Ten mimo jiné finančně podporuje projekty z oblasti zemědělství, zdravotní péče a humanitních věd. Zaměřuje se hlavně na čtyři lusofonní státy a to Mosambik, Angolu, Guineu-Bissau a Kapverdy (Inoue – Vaz 2007: 15).

Brazílie je významnou mocností také v oblasti tropického zemědělství a současně třetím největším vývozcem potravin na světě a to z ní činí významného partnera pro africkou potravinovou bezpečnost. Brazílie je pro africké země významným partnerem technické spolupráce v oblasti tropického zemědělství, poskytuje africkým partnerům potřebné know-how v technologiích ke zlepšování půdy, pěstování plodin, odolnosti proti suchům, pesticidům, apod. Sdílení těchto vědomostí probíhá pod záštitou výzkumného zemědělského institutu Embrapa, který nyní zavádí projekty spolupráce v patnácti různých afrických zemích, mimo jiné například v Guinea-Bissau, kde se specializuje na produkci rýže (Stolte 2012: 12).

6. Závěr

Společenství portugalsky mluvících zemí je organizací, která sdružuje velice rozmanité státy, nacházející se na čtyřech kontinentech. Tyto státy se v mnohém liší, spojuje je ale silné historické, kulturní a hlavně jazykové pouto. Jazyková provázanost byla hlavním motivem samotného založení CPLP. S ideou toho, že by se lusofonní státy měly spojit a společně pracovat na udržování, rozvíjení a šíření jejich společného dědictví, tedy portugalského jazyka, přišel jako první tehdejší brazilský ministr kultury a velvyslanec v Portugalsku, José Aparecido de Oliveira. Ten inicioval setkání zástupců sedmi lusofonních států – Portugalska, Brazílie, Angoly, Mosambiku, Kapverd, Guinea-Bissau a Svatého Tomáše a Princova ostrova, aby v roce 1989 dohodli založení Mezinárodního institutu portugalského jazyka. Byl tak položen základ pro diskuzi o další spolupráci zemí s portugalským jazykem. Po několika událostech, které proces integračního projektu CPLP pozdržely, se zástupci sedmi lusofonních států v červenci roku 1996 sešli v Lisabonu, aby podepsali ustavující deklaraci CPLP. Od této chvíle započala mezinárodní spolupráce mezi portugalsky mluvícími zeměmi v mnoha různých oblastech. Životní úroveň a ekonomická rozvinutost jednotlivých členských států CPLP se ale značně liší. Většina členských států Společenství jsou chudými africkými zeměmi, které jsou závislé na rozvojové pomoci od ostatních. Těmto zemím přináší členství v CPLP mnoho výhod. Jsou privilegovanými příjemci rozvojové pomoci od ekonomicky silnějších lusofonních států, tedy zejména Brazílie. Pod záštitou CPLP se uskutečňují desítky rozvojových projektů v oblasti technické spolupráce, zdravotní péče, zemědělství, apod. Velice důležitá je také podpora vzdělávání v afrických regionech, protože v mnoha z nich dosahuje míra negramotnosti obyvatel opravdu alarmující výše.

Cílem této práce bylo popsat specifické činnosti, iniciativy a formy spolupráce Společenství a jejich reálný dopad na členské státy. Jak můžeme soudit dle četných rozvojových projektů uvedených v textu práce, v oblasti rozvojové problematiky jsou přínosy CPLP pro chudší africké země

nepopiratelné. Nejdůležitějším aktérem v této oblasti je Brazílie, která soustřeďuje mnoho rozvojových projektů do afrických lusofonních států. Konkrétním příkladem je působení výzkumného zemědělského institutu Embrapa, který zavádí projekty spolupráce v oblasti zemědělství a díky šíření brazilského know-how pomáhá africkým státům zvýšit zemědělskou produkci.

V textu práce jsme také analyzovali několik konkrétních příkladů, kdy CPLP hrálo významnou roli při řešení vnitrostátních politických problémů a napomohlo přechodu k demokracii v některých členských státech. Jedním z takových případů byla situace v Guinea-Bissau, politicky nejméně stabilním státě CPLP. Společenství portugalsky mluvících zemí, ve spolupráci s dalšími mezinárodními organizacemi, napomohlo k uklidnění stavu v zemi a za pomoci dočasného orgánu reprezentace a pozorovatelů v Guinea-Bissau dohlíželo na průběh transparentních prezidentských voleb. Pozorovatelské mise CPLP také napomohly hladkému průběhu při referendu o nezávislosti Východního Timoru, který se brzo poté stal osmým členským státem Společenství.

Hlavním motivem založení CPLP byla snaha o šíření a podporu portugalštiny na mezinárodní úrovni. V tomto kontextu bylo nejvýznamnější založení Mezinárodního institutu portugalského jazyka a otevírání Portugalských center v mnoha zemích světa. V textu práce jsme se dobrali toho závěru, že největší snahou Společenství v této oblasti je dosáhnout mezinárodního uznání portugalštiny. Tedy zejména toho, aby portugalština získala své místo mezi oficiálními jazyky OSN. Jako jeden z prostředků k naplnění tohoto cíle má sloužit Ortografická dohoda pro portugalský jazyk. Portugalština má totiž dvě ortografické podoby, jednu brazilskou a druhou evropskou, která platila také na území afrických států. Momentálně jsou lusofonní státy v adaptační fázi nových pravopisných pravidel, kdy probíhá revize jazykových učebnic. Unifikace pravopisných pravidel těchto dvou podob byla podle CPLP nezbytným krokem. Tato silná snaha o uznání portugalštiny na mezinárodní úrovni je jasným odrazem dlouholeté snahy Brazílie stát se stálým členem Rady bezpečnosti OSN.

Text této bakalářské práce směřoval k ověření teze ohledně důležitosti postavení CPLP v brazilské zahraniční politice. V textu práce jsme dospěli k

závěru, že lusofonní státy zaujímají v agendě brazilského ministerstva zahraničních věcí poměrně významnou roli. Nebylo tomu tak vždy, ale velmi výrazná změna nastala za administrativy bývalého brazilského prezidenta Lula da Silvy. Ten svými četnými zahraničními cestami na africký kontinent ukázal, že chce udržovat určitý balanc v zahraniční politice a neopomíjet africké rozvojové státy. Za jeho působení v prezidentském úřadě se objem obchodu mezi Brazílií a africkými regiony několikanásobně zvýšil, stejně jako se začaly realizovat mnohé rozvojové projekty na pomoc chudším africkým státům. Stejný trend v zahraniční politice následuje i současná prezidentka Dilma Rousseff, jež již v prvním roce v prezidentském úřadě navštívila tři africké státy, z toho dva lusofonní. Zájem o africké země je ale motivován také strategickými účely. Pro brazilské investory jsou velice lákavá bohatá naleziště přírodních zdrojů energie, stejně jako možnost rozšíření trhu. Brazílie si také chce svými četnými iniciativami na africkém kontinentě zajistit podporu afrických lusofonních států v oblasti svých globálních politických ambic.

Další teze, kterou se tato práce svým obsahem snažila ověřit, bylo tvrzení, že členství Brazílie v CPLP je pro funkci Společenství stěžejní. Z poslední kapitoly této práce vyplývá, že Brazílie svou činností, zejména implementací různých rozvojových projektů technické spolupráce v afrických státech PALOP, má skutečně zásadní a velice pozitivní dopady na tyto státy Společenství. Opravdu přínosnými se pro ně stali i brazilští investoři, kteří vytvářejí pracovní místa pro mnoho tamních obyvatel.

Zatímco brazilská ekonomika neustále sílí a její pozice ve světovém systému se tak upevňuje, kdysi tolik významný stát lusofonního světa, Portugalsko, ztrácí na své důležitosti. Portugalsko se potýká s obrovskými hospodářskými problémy a velice vysokou mírou nezaměstnanosti a není proto v dnešní době reálně schopné vydobýt si mezi lusofonními státy zpět výsadní postavení, jakým se pyšnilo v historii. Nyní je to Brazílie, která se prostřednictvím sílící spolupráce, rozvojových projektů a významných investic v rámci lusofonního prostoru stala nejvlivnějším aktérem.

Podle nejnovějších zpráv se Společenství portugalsky mluvících zemí v blízké budoucnosti rozšíří o dalšího, v pořadí již devátého, člena. Stane se jím Rovnicková Guinea, která je zatím státem se statutem přidruženého pozorovatele. Žádost o členství byla přijata poté, co Rovnicková Guinea zrušila trest smrti. Rozhodnutí o přijetí nového člena bylo učiněno v únoru 2014 na mimořádné schůzi Rady ministrů v Maputu. Toto rozhodnutí ještě čeká na formální potvrzení na summitu hlav států a vlád, které se bude konat v červenci tohoto roku ve Východním Timoru. Rovnicková Guinea v posledních několika letech vyvinula značné snahy na podporu portugalštiny, otevřela ambasádu v Portugalsku, založila kulturní centra ve dvou svých městech a podniká různé kroky k tomu, aby byla portugalština zařazena do povinných osnov základního vzdělávání. Všechny tyto faktory měly velkou váhu na rozhodnutí Rady ministrů o přijetí tohoto nového člena (All Africa 2014).

7. Seznam pramenů a literatury

- A Semana (2009). *CPLP discusses free circulation of persons among member-countries* (<http://www.asemana.publ.cv/spip.php?article41125>, 19. 3. 2014).
- A Semana (2011). *Museu de Língua Portuguesa aproxima-se dos restantes países da CPLP* (<http://asemana.sapo.cv/spip.php?article67865>, 21. 3. 2014).
- ACP Observatory on Migration (2011). *Migration, remittances and development in Africa: The case of Lusophone countries* (<http://www.acpmigration-obs.org/sites/default/files/EN-BN03PALOP.pdf>, 25. 3. 2014), s. 5 – 24.
- Agência Angola Press (2013). *Países da CPLP devem aproveitar traços comuns para aperfeiçoar regime jurídico* (http://www.portalangop.co.ao/angola/pt_pt/noticias/economia/2013/6/28/Paises-CPLP-devem-aproveitar-tracos-comuns-para-aperfeicoar-regime-juridico,fcdc3c65-abc3-4e13-9057-c54b78e7d0e4.html, 10. 3. 2014).
- Agência Brasileira de Cooperação (2009). *A cooperação Técnica do Brasil para a África* (Brasília: Agência Brasileira de Cooperação).
- All Africa (2014). *Mozambique: CPLP Ministers Support Equatorial Guinea Membership* (<http://allafrica.com/stories/201402220032.html>, 31. 3. 2014).
- Alves, Dário Moreira de Castro (1999). *Luso-brasilidades: nos 500 anos* (Fortaleza: Casa de José de Alencar).
- Ash, Lucy (2011). Portugal's jobless graduates flee to Africa and Brazil. *BBC*. 1. 9. 2011 (<http://www.bbc.com/news/world-14716410>, 25. 3. 2014).
- Barbosa, Alexandre de Freitas – Biancalana, Marina – Narciso, Thais (2009). Brazil in Africa: Another Emerging Power in the Continent?. *Politikon* 36 (1), s. 59 – 86.
- BBC (2013). Brazil 'to write off' almost \$900m of African debt (<http://www.bbc.com/news/world-latin-america-22669331>, 12. 4. 2014).
- BBC (2014). *Guinea-Bissau Profile* (<http://www.bbc.com/news/world-africa-13579838>, 20. 3. 2014).

Bernardino, Luís – Leal, José Santos (2011). *A Arquitetura de Segurança e Defesa da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa* (Lisboa: Instituto da Defesa Nacional).

Cabral, Lidia (2010). Brazil's development cooperation with the South: a global model in waiting. *The Overseas Development Institute*. 21. 7. 2010 (<http://www.odi.org.uk/opinion/4952-brazils-development-cooperation-south-global-model-waiting>, 26. 3. 2014).

Cabral, Lídia – Weinstock, Julia (2010). *Brazilian technical cooperation for development: Drivers, mechanics and future prospects* (London: Overseas Development Institute).

Central Intelligence Agency (nedatováno). *The World Fact Book: Literacy* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2103.html>, 17. 3. 2014).

CPLP (1996). *Estatutos da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa* (http://www.cplp.org/Files/Filer/cplp/CCEG/IX_CCEG/Estatutos-CPLP.pdf, 14. 1. 2014).

CPLP (1998). Iª Reunião dos Ministros da Defesa - Declaração de Lisboa (<http://www.cplp.org/id-387.aspx>, 10. 3. 2014).

CPLP (2004). VIª Reunião dos Ministros da Defesa - Declaração de São Tomé (<http://www.cplp.org/id-387.aspx>, 10. 3. 2014).

CPLP (2008). *Construindo a Comunidade* (Lisboa: Acessoria de Imprensa – Secretariado Executivo da CPLP).

CPLP (2009). *Estatuto da Assembleia Parlamentar da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa* (<http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=316&M=News&PID=304&NewsID=1736>, 7. 4. 2014).

CPLP (2010). *Estados-membros* (<http://www.cplp.org/id-22.aspx>, 9. 1. 2014).

CPLP (2012). *Estatísticas da CPLP* (Lisboa: Instituto Nacional da Estatística).

Fontoura, Luís (2002). *CPLP* (Lisboa: Instituto Português da Conjuntura Estratégica).

Fontoura, Luís (2011). *O Brasil e a Comunidade dos países de língua portuguesa* (Lisboa: ISCSP).

Foreign Policy (2009). Angola: Do you recognize this nation? 5/6. 2009, s. 1 – 24.

Gabinete de Documentação e Direito Comparado (1996). *Declaration and Statutes of the Community of Portuguese-Speaking Countries, of July 17, 1996* (<http://www.gddc.pt/legislacao-lingua-estrangeira/english/clpp-ing.html>, 23. 1. 2014).

Government of Timor-Leste (2014). *History* (<http://timor-leste.gov.tl/?p=29&lang=en>, 11. 3. 2014).

Guardiola, Nicole (2007). *Pensar, Comunicar, Actuar em Língua Portuguesa* (Lisboa: Acessoria de Imprensa – Secretariado Executivo da CPLP).

Inoue, Cristina Yumie Aoki – Vaz, Alcides Costa (2007). *Emerging Donors in International Development Assistance: The Brazil Case* (Ottawa: International Development Research Centre).

Instituto Camões (2014). *Quem Somos* (<https://www.instituto-camoes.pt/quem-somos/root/sobre-nos/quem-somos>, 21. 3. 2014).

IRIN (2003). *Sao Tome and Principe: Coup leaders hand power back to civilian president* (<http://www.irinnews.org/report/45122/sao-tome-and-principe-coup-leaders-hand-power-back-to-civilian-president>, 7. 4. 2014).

Klíma, Jan (2003). „Lusofônia“ v roce rozmachu. *Mezinárodní vztahy* 38 (2), s. 55-67.

Kozloff, Nikolas (2012). Is Brazil the inheritor of the Portuguese empire in Africa?. *Al Jazeera*. 30. 9. 2012 (<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/09/2012929142824458749.html>, 14. 4. 2014).

Marchueta, Maria Regina (2003). *A CPLP e seu enquadramento* (Lisboa: Ministério dos Negócios Estrangeiros).

Miyamoto, Shiguenoli (2009). O Brasil e a Comunidade dos países de língua portuguesa (CPLP). *Revista Brasileira de Política Internacional* 52 (2), s. 22 – 42.

Miyamoto, Shiguenoli (2010). Brazil and the CPLP: Discourse and practice. In: Gorjão, Paulo, *IPRIS Lusophone Countries Bulletin* (Lisboa: IPRIS), s. 8 - 12.

Osava, Mario (2012). Brazilian Firms Bring Water and Power to Angolans. *Inter Press Service*. 10. 12. 2012 (<http://www.ipsnews.net/2012/12/brazilian-firms-bring-water-and-power-to-angolans/>, 28. 3. 2014).

OSN (2014). *Countries Elected Members of the Security Council* (<http://www.un.org/en/sc/members/elected.shtml>, 15. 3. 2014).

Petrobras (2011). *Presence in Angola since 1979* (<http://200.143.23.87/en/countries/angola/angola.htm>, 28. 3. 2014).

Pinto, José Filipe (2005). *Do Império Colonial à Comunidade dos Países de Língua Portuguesa* (Lisboa: Instituto Diplomático).

Portuguese American Journal (2012). *OA: Portuguese spelling reform takes effect – Portugal* (<http://portuguese-american-journal.com/oa-portuguese-spelling-reform-takes-effect-portugal/>, 18. 3. 2014).

Portuguese Talk (2012). *Orthographic Agreement* (<http://portuguesetalk.com/portuguese-spelling-reform/>, 18. 3. 2014).

Ribeiro, Cláudio Oliveira (2010). Adjustment Changes: A Política Africana do Brasil no Pos-Guerra Fria. *Revista Sociologia Política* 18 (35), s. 55 – 79.

Saber del Sur (2014). *Definition of South-South Cooperation* (<http://www.saberdelsur.org/en/definition-south-south-cooperation>, 9. 4. 2014).

Saraiva, José Flávio Sombra (2001). *Comunidade dos Países de Língua Portuguesa* (Brasília: Libri).

Sardinha, João (2009). *Immigrant Associations, Integration and Identity* (Amsterdam: IMISCOE).

Stolte, Christina (2012). *Brazil in Africa: Just Another BRICS Country Seeking Resources?* (http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Africa/1112bp_brazilafrika.pdf, 29. 3. 2014), s. 1- 20.

The Economist (2010). *Brazil's foreign aid programme: speak softly and carry a blanche cheque* (<http://www.economist.com/node/16592455>, 9. 3. 2014).

Uchoa, Pablo (2010). Brazil's President Lula makes final visit to Africa. *BBC*. 9. 10. 2010 (<http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11717757>, 12. 4. 2014).

Unilab (nedatováno). *Como surgiu* (<http://www.unilab.edu.br/institucional/como-surgiu/>, 28. 3. 2014).

United Nations Office for South-South Cooperation (2014). *What is South-South Cooperation?* (http://ssc.undp.org/content/ssc/about/what_is_ssc.html, 28. 3. 2014).

Wall, Dominic (2011). The Rise and Rise of Angola. *Think Africa Press*. 26. 5. 2011 (<http://thinkafricapress.com/angola/rise-and-rise-angola>, 16. 3. 2014).

8. Resumé

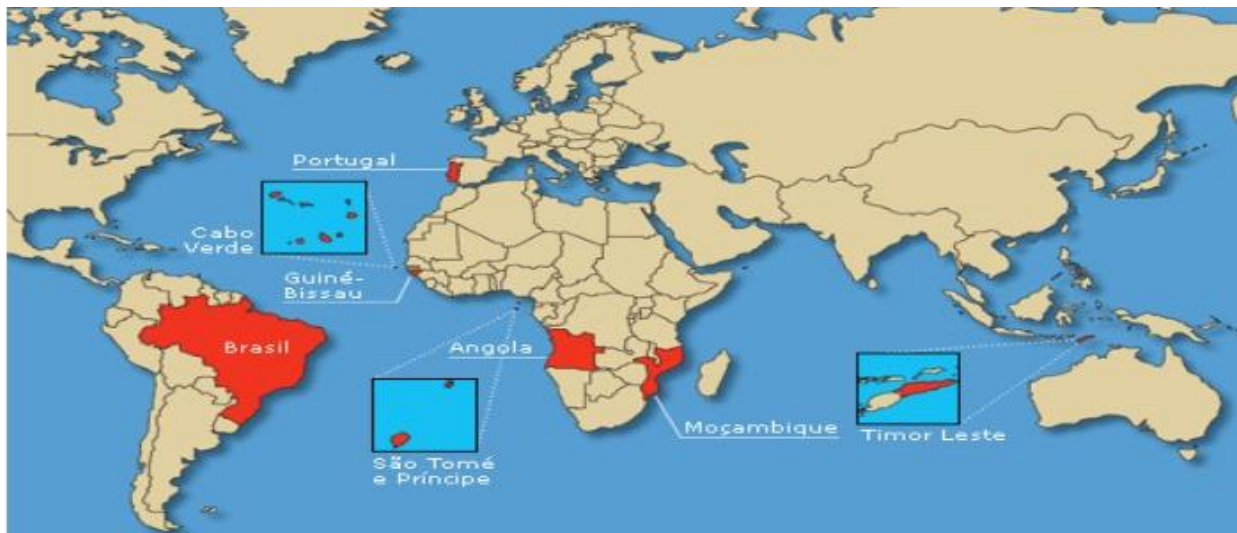
The word „Lusophonia“ refers to the integration project of the Community of Portuguese-Speaking Countries (abbreviated as CPLP). CPLP is an intergovernmental organization which currently gathers eight countries where Portuguese is an official language. CPLP was formed on the 17 of July 1996 by the heads of states of following countries: Angola, Brazil, Portugal, São Tomé and Príncipe, Mozambique, Cape Verde and Guinea-Bissau. In 2002 East Timor joined the organization after gaining its independence. Even though these countries diverse a lot in their economic situation and the living standard of inhabitants, they decided to integrate into this organization to protect and promote their common heritage – Portuguese language and cultural features.

This bachelor thesis deals with the analysis of run of this organization with a specific focus on Brazil. Its aim is to describe shaping of the CPLP from the very beginning until nowadays. This thesis strives to outline all of the forms of cooperation between the eight lusophone countries. This thesis is an empirical study with absence of any kind of theoretical framework. This bachelor thesis consists of four main chapters.

The first chapter is an introduction to the CPLP organization. It describes formation of the organization, deals with the member countries and the internal bodies of the CPLP. The second chapter mentions various types of cooperation among lusophone countries. The most attention is dedicated to how economically stronger countries within the CPLP help the poor African countries. The third chapter deals with activities connected to the promotion of the Portuguese language and also talks about the migration of lusophone people and related problems. The fourth and last chapter is whole devoted to Brazil as a very specific member of the CPLP. It analysis the importance of the CPLP organization in the Brazilian foreign policy and also discusses the significance of the Brazilian membership for the other member countries.

9. Přílohy

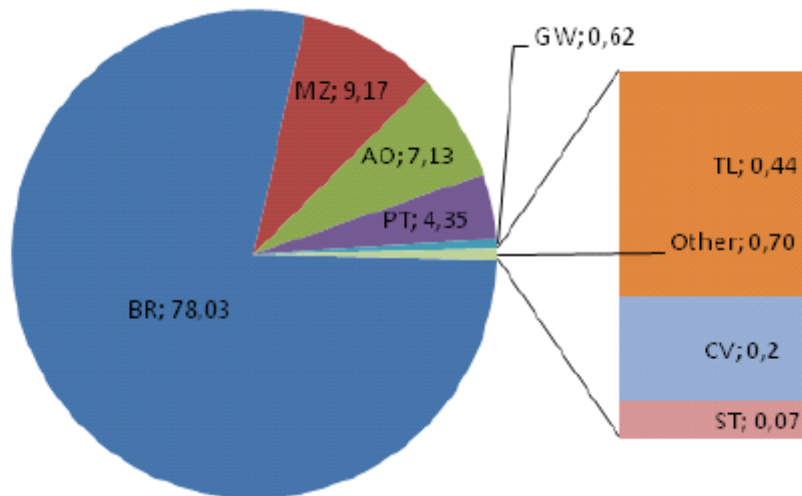
Příloha č. 1: Mapa členských států CPLP

Zdroj: CPLP (2010). *Estados-membros* (<http://www.cplp.org/id-22.aspx>, 24. 4. 2014).

Příloha č. 2: Procentuální znázornění počtu obyvatel zemí CPLP

Resident popul. in CPLP countries (%), 2010

BR = Brazílie, **MZ** = Mosambik, **AO** = Angola, **PT** = Portugalsko, **GW** = Guinea-Bissau, **TL** = Východní Timor, **CV** = Kapverdy, **ST** = Svatý Tomáš a Princův ostrov

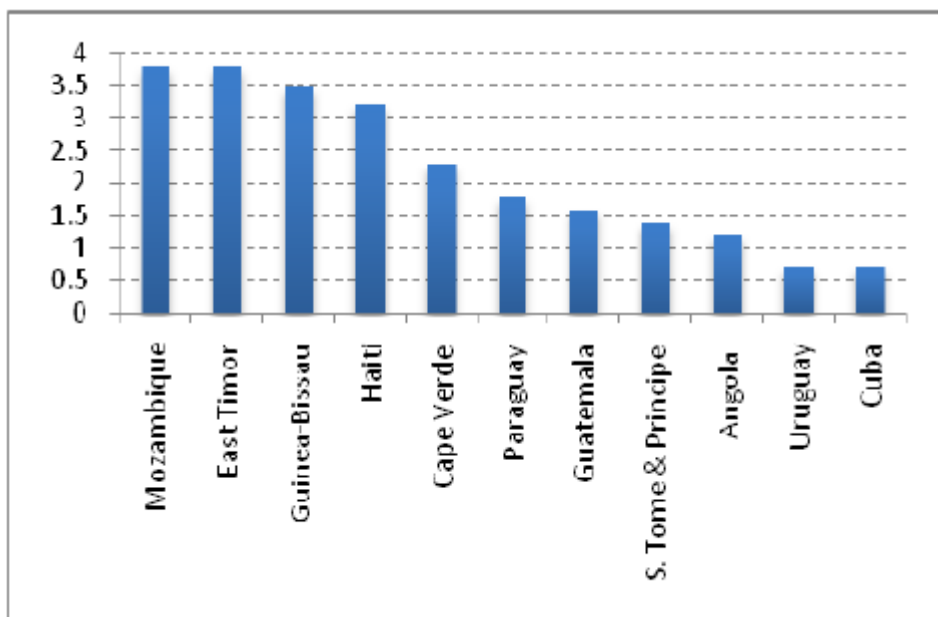
Zdroj: CPLP (2012). *Estatísticas da CPLP* (Lisboa: Instituto Nacional de Estatística), s. 30.

Příloha č. 3: Africké lusofonní země: rozdílnosti v geografických, socio-politických a rozvojových aspektech

	Area (km ²)	Population (2006)	GDP per capita (USD, 2007)	Human Development Index (ranking, 2007)	Socio-political environment
Angola	1,247,000	16,000,000	3,623	143 ^o	Mostly stable
Cape Verde	4,000	518,000	2,705	121 ^o	Stable
Guinea-Bissau	36,000	2,000,000	211	173 ^o	Unstable
Mozambique	8,802,000	20,000,000	364	172 ^o	Mostly stable
São Tomé and Príncipe	960	160,000	916	131 ^o	Most Mostly stable

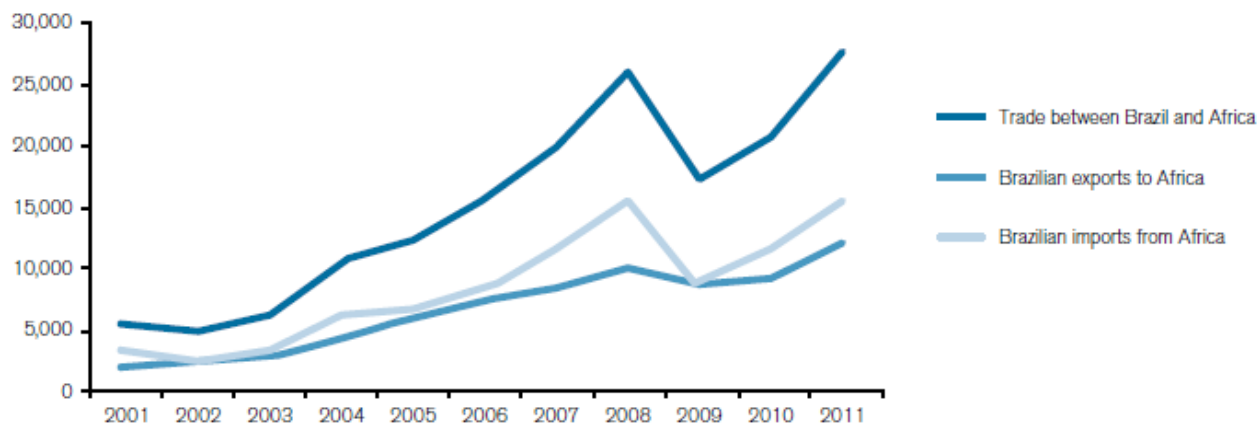
Zdroj: ACP Observatory on Migration (2011). *Migration, remittances and development in Africa: The case of Lusophone countries* (<http://www.acpmigration-obs.org/sites/default/files/EN-BN03PALOP.pdf>, 25. 3. 2014), s. 11.

Příloha č. 4: Hlavní příjemci brazilské technické spolupráce za období 2005-2010 (v milionech USD)

Zdroj: Cabral, Lúcia – Weinstock, Julia (2010). *Brazilian technical cooperation for development: Drivers, mechanics and future prospects* (London: Overseas Development Institute), s. 5.

Příloha č. 5: Graf vývoje obchodu mezi Brazílií a Afrikou za období 2001 – 2011 (v miliardách USD)

Zdroj: Stolte, Christina (2012). *Brazil in Africa: Just Another BRICS Country Seeking Resources?* (http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Africa/1112bp_brazilafrika.pdf, 29. 3. 2014), s. 3.